

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS PAR VARDARBĪBAS IZPLATĪBU PRET BĒRNIEM LATVIJĀ

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Saturs

1	
PĒTĪJUMA APRAKSTS	03
2	
KOPSAVILKUMS	05
3	
BĒRNI (5.-12. KLASES SKOLĒNI)	11
4	
SKOLOTĀJI	27
5	
SKOLĒNU VECĀKI	42

6	
SALĪDZINĀJUMS	52
7	
REZULTĀTU PRECIZITĀTE	58

1

PĒTĪJUMA APRAKSTS

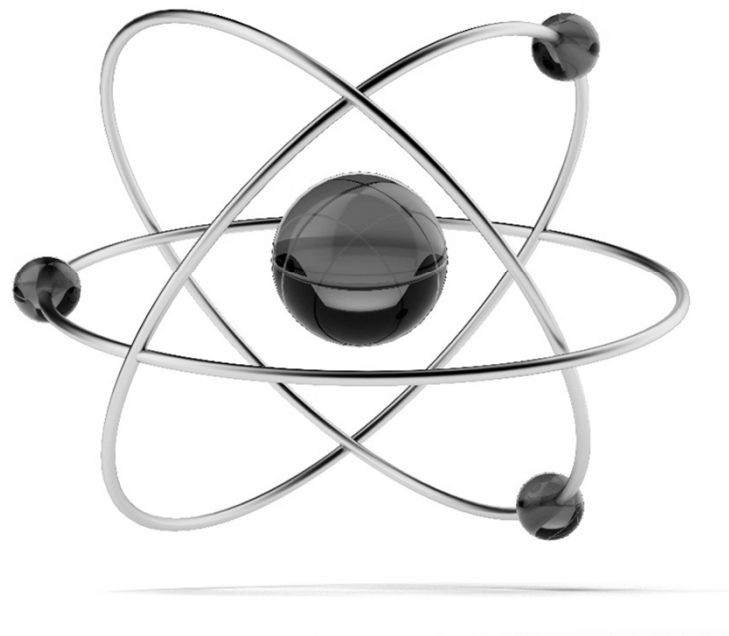

Pētījuma apraksts

- **Pētījuma mērķis:** veikt visaptverošu pētījumu par vardarbības pret bērniem izpratni un situāciju Latvijā, noskaidrot 5.-12.klašu skolēnu, vecāku un skolotāju viedokli par to, kas ir vardarbība pret bērnu, cik bieži un no kā bērni ir cietuši, kāda ir bijusi skolēnu, vecāku un skolotāju rīcība vardarbības gadījumā.
- **Pētījuma norise:** pētījums īstenots sadarbībā ar pētījumu aģentūru TNS Latvia, skolvadības sistēmām e-klase un Mykoob. TNS Latvia palīdz tiesībsargam izstrādāt aptaujas anketas 5.-12.klašu skolēniem, vecākiem un skolotājiem un pēc tam apkopo iegūtās atbildes, savukārt e-klase un Mykoob palīdz izplatīt informāciju par tiesībsarga pētījumu un nosūta visiem respondentiem saiti uz aptaujas anketu. Šādā veidā tiek nodrošināts, ka aptauja ir anonīma. Aptaujā iegūtie rezultāti tiek atspoguļoti tikai apkopotā veidā.
- **Pētījuma mērķa grupa:**
  - Bērni visā Latvijā (no 5.klases līdz 12.klasei) [*Saskaņā ar Tiesībsarga likumu (13. pants) tiesībsargam ir tiesības uzklaut bērnu viedokli bez viņa vecāku, aizbildņu vai izglītības iestādes darbinieka klātbūtnes, ja bērns to vēlas.*] (turpmāk tekstā – «bērni»)
  - Bērnu vecāki/aizbildņi visā Latvijā, kuri seko līdzī savai bērnu/aizbilstamo skolas gaitām (turpmāk tekstā – «bērnu vecāki»)
  - Vispārizglītojošo skolu pedagogi Latvijā (turpmāk tekstā – «skolotāji»)
- **Izlases lielums:** 1552 respondenti, no tiem:
  - Bērni – 500
  - Bērnu vecāki/aizbildņi visā Latvijā, kuri seko līdzī savai bērnu/aizbilstamo skolas gaitām – 517
  - Vispārizglītojošo skolu pedagogi Latvijā – 535
- **Aptaujas metode:** interneta aptauja (*CAWI – Computer Assisted Web Interviews*)
- **Izlases metode:** kvotu izlase, balstoties uz Izglītības un zinātnes ministrijas sniegto statistiku par vispārējo izglītību Latvijā 2014./2015.m.g.
- **Pētījuma norise:** aptauja veikta laikā no 2015.gada 15.septembra līdz 30.septembrim

2

KOPSAVILKUMS

Kopsavilkums (I)

- **Izpratne par to, kas ir vardarbība pret bērnu, kopumā ir augsta.** Absolūtais vairākums bērnu vecāku un skolotāju atpazīst fiziskās, emocionālās un seksuālās vardarbības formas, vairums atpazīst arī vardarbības pret bērnu veidu – novārtā pamešanu. Arī bērnu izpratne par to, kas ir vardarbība pret bērnu, ir augsta, tomēr tā ir salīdzinoši zemāka nekā bērnu vecākiem un skolotājiem.
  - Spontāni biežāk minētās konkrētās vardarbības formas pret bērnu: «bērnu apsūkā, lamā, aizvaino, pazemo un kliedz uz bērnu» (emocionālā vardarbība) un «bērns tiek iekniebts, iedunkāts, grūstīts, viņam iesit vai iekniebj» (fiziskā vardarbība).
  - Viena no fiziskās vardarbības pret bērnu formām ir «bērna klātbūtnē smēķē». Šo kā fizisku vardarbību pret bērnu atpazīst 55% bērnu un 66% skolotāju un 66% bērnu vecāku, t.i., izpratne par šo vardarbības formu ir salīdzinoši zemāka nekā par citām vardarbības formām.
  - «Bērnam draud nodarīt fiziskas sāpes, bet to neizdara» - šo kā fizisku vardarbību pret bērnu atpazīst 54% bērnu un 66% skolotāju, un 72% bērnu vecāku.
  - Tāpat salīdzinoši zemāka kopumā ir izpratne par novārtā pamešanu kā vardarbības formu pret bērnu. Īpaši – faktoriem «mājās nav atbilstošas dzīves vides» un «apģērbs ir novalkāts/netīrs/smird».
- **Gandrīz puse (47%) bērnu atzīst, ka ir izjutuši vardarbību pret sevi (reti/dažkārt/bieži).**
- **Izplatītākās vardarbības pret bērnu formas** ir: smēķēšana bērna klātbūtnē (59% jebkad ir bijuši šādā situācijā); apsūkāšana, lamāšana, aizvainošana, pazemošana vai kliegšana uz bērnu (56%); draudēšana nodarīt bērnam fiziskas sāpes (bet tas netiek darīts) (46%); iekniebšana, iedunkāšana, grūšana, iesišana vai iekniebšana (37%), pēršana (33%).
- **Biežākās vardarbības pret bērnu formas** ir: smēķēšana bērna klātbūtnē (39% no tiem bērniem, kuru klātbūtnē smēķē, ir bijuši šādā situācijā katru nedēļu vai biežāk); apsūkāšana, lamāšana, aizvainošana, pazemošana vai kliegšana uz bērnu (20% no tiem bērniem, kuri ir bijuši šādā situācijā, ir cietuši katru nedēļu vai biežāk); iekniebšana, iedunkāšana, grūšana, iesišana vai iekniebšana (13% no tiem bērniem, kuri ir bijuši šādā situācijā, ir cietuši katru nedēļu vai biežāk).
- Trešā daļa bērnu (33%) jebkad ir tikuši nopērti (ar roku vai kādu priekšmetu). Šo bērnu vidū puse (50%) pēršanu ir piedzīvojusi vienu/divas reizes mūžā.
- **Vardarbības avots:**
  - vecāki, brāļi, māsa vai citi ģimenes locekļi salīdzinoši biežāk bērnus noper vai ieslēdz/iesloga;
  - vienaudži, draugi, klasesbiedri salīdzinoši biežāk piekauj/saspārda, iekniebj, iedunkā, grūž, iesit vai iekniebj, rāda vai sūta seksuāla rakstura tekstus vai attēlus, aizskar intīmās vietas, kā arī aizskar emocionāli – apsūkā, lamā, aizvaino, pazemo, kliedz un draud nodarīt fiziskas sāpes (bet to neizdara), vēršoties pēc padoma vai palīdzības – ignorē, neliekas ne zinīs, speciāli nerunā.

Kopsavilkums (II)

- Pētījumā tika analizētas vairākas neviennozīmīgi vērtētas bērnu audzināšanas metodes. Kopumā neviena no metodēm netiek uzskatīta par pieņemamu bērnu audzināšanā. No visām pētījumā analizētajām metodēm kā **pieņemamākās audzināšanas metodes**:
  - bērni ir norādījuši: kliegšana (13%) un pāršana (10%),
  - bērnu vecāki: kliegšana (19%) un bērnu ignorēšana (10%). Vecāki arī uzskata, ka kliegšana uz bērnu mājās (no ģimenes locekļu puses) ir pieņemamāka nekā kliegšana uz bērnu skolā (no pedagogu puses).
  - Kliegšanu uz bērniem skolā kā pieņemamu metodi ir norādījuši 4% skolotāju, tajā pašā laikā vairums (72%) skolotāju atzīst, ka paši personīgi pazīst kādu pedagogu, kurš kā vienu no metodēm darbam ar bērniem izmanto kliegšanu.
- **Tikai 1% bērnu nekad nav redzējis, ka citam bērnam skolā dara pāri, bet puse (54%) bērnu norāda, ka viņiem skolā citi bērni nedara pāri.** 12% bērnu atzīst, ka nestāsta saviem vecākiem par pieredzētajām vardarbības situācijām skolā – «mani vecāki nezina, ka man skolā dara pāri (es pats nestāstu un arī pedagogi neinformē manus vecākus)».
- Bērni norāda, ka vecāki, uzzinot, ka skolā viņu bērnam citi bērni dara pāri, visbiežāk «sazinās ar klases audzinātāju» (54%), «sazinās ar to bērnu vecākiem (vai citiem ģimenes locekļiem), kuri dara bērnam pāri» (37%), vai «sazinās ar tiem bērniem, kuri dara viņu bērnam pāri» (33%).
- **Skolotāji norāda, ka visbiežāk sastopamais vardarbības veids pret bērniem ir emocionālā vardarbība:**
  - skolā bērni dara cits citam pāri – vidējais vērtējums skolā no 1 (ļoti reti) līdz 10 (ļoti bieži) ir 5,1 punkti;
  - mājās bērniem pāri dara vecāki (vai citi ģimenes locekļi) – vidējais vērtējums 4,8 punkti no 10.
- Arī fiziskā vardarbība, pēc skolotāju domām, ir pietiekami izplatīta:
  - skolā bērni dara cits citam pāri – vidējais vērtējums ir 3,9 no 10 punktiem;
  - vecāki (vai citi bērnu ģimenes locekļi) dara pāri bērniem – vidējais vērtējums ir 3,9 no 10 punktiem.
- Salīdzinoši retāk skolotāji norāda, ka skolā pedagogi dara bērniem pāri emocionālā veidā (2,9 punkti no 10).
- **Skolotāji kā biežāko rīcību vardarbības gadījumos norāda strīda pārtraukšanu, izšķiršanu** (82% emocionālās vardarbības gadījumos; 87% fiziskās vardarbības gadījumos; 13% seksuālās vardarbības gadījumos). Gadījumos, kad bērni dara cits citam pāri, viņiem **tiek aizrādīts, ka tā darīt nav pieņemami** (81% emocionālās vardarbības gadījumos; 62% fiziskās vardarbības gadījumos; 10% seksuālās vardarbības gadījumos), un par šādu rīcību **tiek ziņots klases audzinātājam** (68% emocionālās vardarbības gadījumos; 73% fiziskās vardarbības gadījumos; 11% seksuālās vardarbības gadījumos).

Kopsavilkums (III)

- **Salīdzinoši ļoti mazs skaits skolotāju norāda, ka viņu praksē nav bijis gadījumu, kad bērni cits citam nedarītu pāri emocionāli vai fiziski (attiecīgi tikai 2% un 4% skolotāju).** Savukārt 80% skolotāju norāda, ka nekad nav redzējuši, ka bērni dara pāri cits citam seksuālā veidā, t.i., 18% skolotāju ir saskārušies ar vardarbības gadījumiem, kuros bērni dara cits citam pāri seksuāli.
- Kopumā **par emocionālās vardarbības gadījumiem pret bērniem no skolotāju puses** ir bijuši informēti, par to **ir zinājuši 53% skolotāju**, par fizisku vardarbību – 26%, bet par seksuālas vardarbības pret bērniem gadījumiem no skolotāju puses ir bijuši informēti, par to ir zinājuši 8% skolotāju.
- Visbiežāk, redzot emocionālo vai fizisko vardarbību no skolotāju puses pret skolēnu, skolotāji aizrāda šim pedagogam, ka tā darīt nav pieņemami, un/vai ziņo skolas direktoram.
- Kaut arī absolūtais vairākums (90%) skolotāju atzīst, ka nekad nav pieredzējuši, ka kāds no pedagogiem skolā dara pāri bērniem seksuālā veidā, tomēr 8% skolotāju ir pieredzējuši šādas situācijas un atbilstoši rīkojušies, ziņojot skolas direktoram (58%), sociālajam pedagogam (26%), aizrādot pašam skolotājam, ka viņa rīcība nav pieņemama (26%), kā arī ziņojot policijai (24%).
- **Vairumam skolotāju (68%) viņu praksē ir bijuši gadījumi, kad bērni cieš no vardarbības ģimenē.** Trešā daļa (30%) skolotāju norāda, ka viņiem šādu situāciju nekad nav bijis; salīdzinoši biežāk šādu atbildi snieguši gados jaunākie skolotāji (līdz 39 gadiem).
- Skolotāji, redzot, ka bērns cieš vai ir cietis no vardarbības ģimenē, visbiežāk uzsāk risināt šo situāciju skolas līmenī – ziņojot par konkrēto gadījumu sociālajam pedagogam (66%), klases audzinātājam (52%), kā arī pārrunā šo situāciju ar bērnu (51%).
- **62% vecāku atzīst, ka viņiem ir bijušas situācijas, kurās viņu bērns ir cietis no vardarbības skolā**, savukārt 37% vecāku šādu situāciju nekad nav bijis. Vairākums (89%) vecāku, uzzinot, ka viņu bērns cieš no vardarbības skolā, pārrunā šo situāciju ar bērnu un 79% par šo vardarbības situāciju ziņo klases audzinātājam.
- Vecāki uzskata, ka visizplatītākie vardarbības veidi skolās, kurās mācās viņu bērni, ir gadījumi, kad «bērni dara cits citam pāri emocionālā veidā» (vērtējums 5,5 no 10 punktiem); «pedagogi dara bērniem pāri emocionālā veidā» (4 no 10 punktiem) un «bērni dara cits citam pāri fiziskā veidā» (4 no 10 punktiem).

Kopsavilkums (IV)

- Lai mazinātu vardarbības līmeni pret bērniem Latvijā, skolotāji visbiežāk iesaka «vecāku izglītošanu» (26%) un «sociāli ekonomiskās vides sakārtošanu, bezdarba mazināšanu, labklājības līmeņa uzlabošanu valstī» (21%).
- Citi biežāk minētie priekšlikumi vardarbības mazināšanai ir: «pievērst lielāku uzmanību bērniem, to audzināšanai ģimenē, nepamest tos novārtā» (14%); «uzlabot riska ģimeņu, ģimeņu ar bērniem sociālo uzraudzību» (13%); «ieviest izmaiņas likumdošanā sodu bardzības pastiprināšanai» (12%); «sabiedrības izglītošanai un audzināšanai, izglītības līmeņa celšanai» (12%) un «skolēnu izglītošanai» (11%).
- Vecāki norāda, ka vardarbību pret bērniem visvairāk mazinātu tas, ja vecāki pievērstu lielāku uzmanību bērniem, to audzināšanai ģimenē, nepamestu tos novārtā (19%), kā arī, ja tiktu ieviestas izmaiņas likumdošanā sodu bardzības pastiprināšanai (18%). Nedaudz retāk vecāki norāda, ka ieguldījumu vardarbības mazināšanā sniegtu arī skolēnu izglītošana (13%) un vecāku izglītošana (12%) par vardarbības jautājumiem.

Rekomendācijas

- **Vardarbības situācijās pret bērnu ir iesaistīti gan pieaugušie (vecāki/citi ģimenes locekļi, skolotāji/treneri/pedagogi u.c.), gan vienaudži, draugi, klasesbiedri. Līdz ar to vardarbības izplatību pret bērniem mazināt ir nepieciešams gan mājās/ģimenē, gan skolā.**
- Lai to īstenotu, nepieciešama visu iesaistīto pušu (bērnu, vecāku, skolotāju, sabiedrības) **izglītošana par to,**
  - **kas ir vardarbība, kādi ir tās veidi un formas.** Īpašu uzmanību pievērst tiem vardarbības veidiem un formām, par kuriem šīm mērķa grupām ir salīdzinoši zemāka izpratne:
    - Pēc Bērnu tiesību aizsardzības likuma smēķēšana bērna klātbūtnē ir fiziska vardarbība pret bērnu. Šo kā vardarbību pret bērnu atpazīst 55% bērnu un 66% skolotāju un 66% bērnu vecāku.
    - Novārtā pamešana jeb vecāku nolaidība (nerūpēšanās par savu bērnu) – kopumā par šo vardarbības pret bērnu veidu ir salīdzinoši zemāka izpratne.
    - «Bērns vēršas pēc padoma vai palīdzības, taču bērnu ignorē, neliekas ne zinis, speciāli nerunā ar bērnu» un «Bērnam draud nodarīt fiziskas sāpes, bet to neizdara» – par šiem emocionālās vardarbības veidiem salīdzinoši zemāka izpratne ir bērniem, tomēr būtu nepieciešams kāpināt arī bērnu vecāku un skolotāju izpratni par šiem vardarbības veidiem pret bērnu. Kopumā emocionālā vardarbība (rīcība, kas bērnam liek izjust emocionālu spriedzi, apdraudot vai ietekmējot vecumam atbilstošu emocionālo attīstību) ir visgrūtāk definējama un izmērāma, tieši tāpēc ir nepieciešama izglītošana, lai emocionālā vardarbība laikus tiktu atpazīta un novērsta.
  - **kādas sekas vardarbība var atstāt uz bērnu.**
Tas palīdzēs:
    - Bērniem: atpazīt pret sevi un/vai citiem bērniem vērstu vardarbību; analizēt savu rīcību attiecībā pret citiem vienaudžiem; pilnveidot savas sociālās prasmes;
    - Vecākiem un skolotājiem: identificēt un analizēt savu un citu cilvēku rīcību.
- Nepieciešama visu iesaistīto pušu (bērnu, vecāku, skolotāju, sabiedrības) **izglītošana par to, tieši kā rīkoties, kam ziņot vardarbības pret bērnu gadījumā.**
- **Stiprināt starpinstitūciju sadarbību** (skola-ģimene-pašvaldība); pievērst pastiprinātu uzmanību disfunkcionālām ģimenēm, īpaši sociālajam riskam pakļautajām ģimenēm, piedāvājot sociālu vai/un psiholoģisku palīdzību bērnu audzināšanas un disciplinēšanas jautājumos.
- Papildus, lai mazinātu vardarbību vienaudžu vidū skolā:
  - Analizēt bērnu savstarpējās vardarbības cēloņus (bioloģiskos, psiholoģiskos un pedagoģiskos), izstrādāt un īstenot aktivitātes to novēršanai; piemēram, pozitīvi formulēt skolas iekšējās kārtības noteikumus; praksē iesaistīt bērnus pozitīvas uzvedības īstenošanai skolā; izmantot ārpusskolas aktivitātes bērnu saliedēšanai un kopības sajūtas veidošanai.

3

BĒRNI (5.-12. KLASES SKOLĒNI)

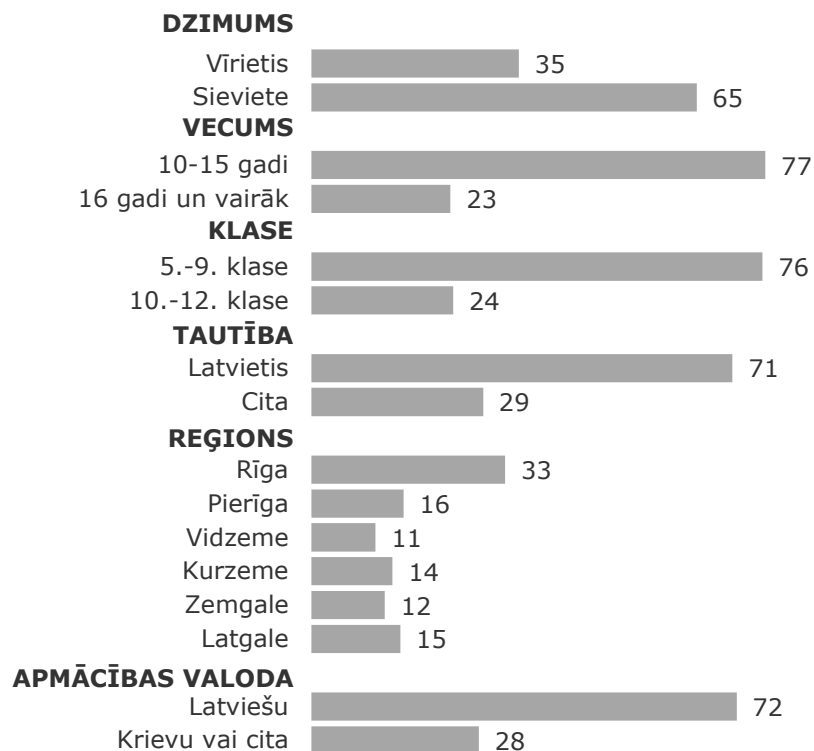
TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

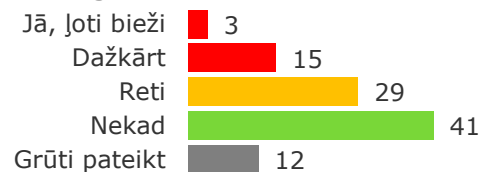
LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Bērnu profils

%

VAI IR IZJUTIS VARDARBĪBU PRET SEVI?

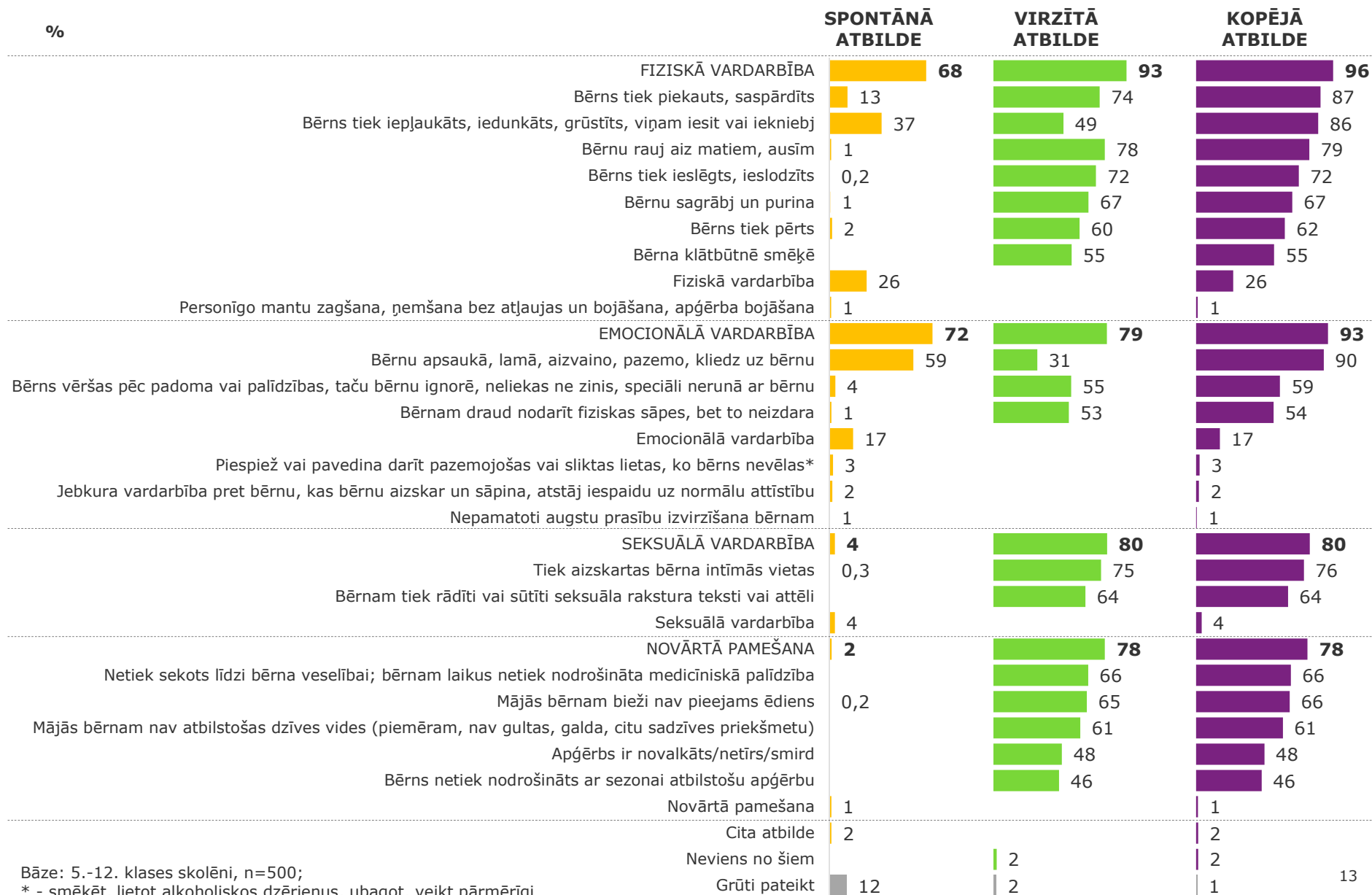
- Divas piektdaļas jeb 41% bērnu norāda, ka nekad nav izjutuši vardarbību pret sevi, tomēr gandrīz puse (47%) bērnu atzīst, ka ir izjutuši vardarbību pret sevi (reti/dažkārt/bieži).
- 12% bērnu ir grūti pateikt, vai viņi pret sevi ir izjutuši vardarbību.

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500

Bērnu izpratne par vardarbību (I)

Lūdzu, uzraksti, kāda rīcība (no vienaudžu, ģimenes locekļu, pedagogu vai citu cilvēku puses), pēc Tavām domām, ir vardarbība pret bērnu?

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500;

* - smēķēt, lietot alkoholiskos dzērienus, ubagot, veikt pārmērīgi smagus, nepiemērotus darbus u.c.

Bērnu izpratne par vardarbību (II)

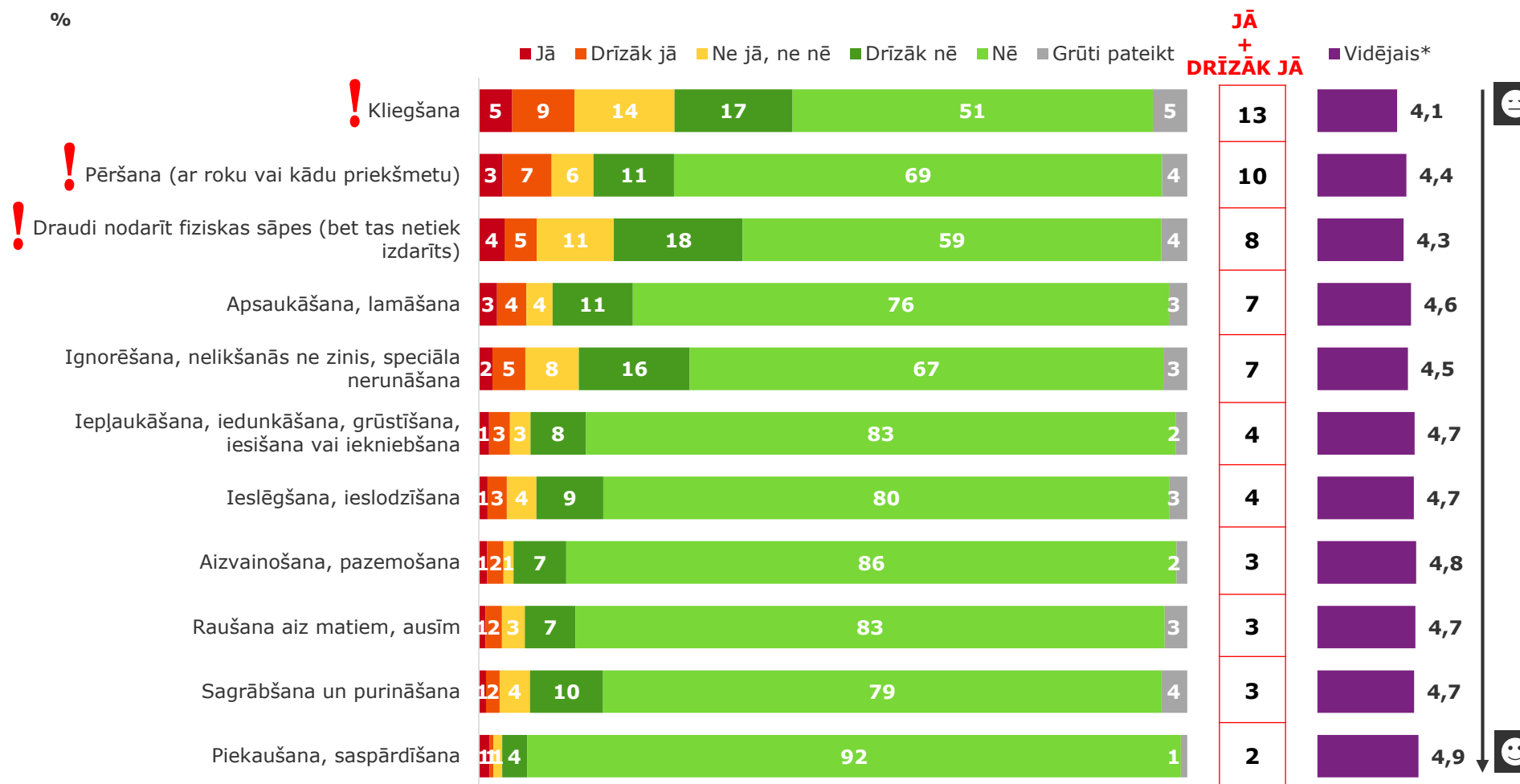
- Lai noskaidrotu, kas pēc bērnu domām ir vardarbība pret bērnu, bērniem tika uzdots jautājums: «Kas ir vardarbība pret bērnu?» Bērniem brīvā formā pašiem bija jāieraksta savas domas (SPONTĀNĀ ATBILDE).
- Atbildot uz šo jautājumu, bērni spontāni visbiežāk nosauc kādu no emocionālās vardarbības (72%) vai fiziskās vardarbības izpausmēm (68%). Salīdzinoši mazs skaits spontāni nosauc seksuālo vardarbību (4%) vai novārtā pamešanu (2%). Biežāk minētās konkrētās vardarbības formas ir: «bērnu apsūkā, lamā, aizvairo, pazemo un kliedz uz bērnu» (59%) un «bērns tiek ieplaukāts, iedunkāts, grūstīts, viņam iesit vai iekniebj» (37%).
- Meitenes salīdzinoši biežāk spontāni ir norādījušas kādu no emocionālās vardarbības formām.
- Kad bērniem tiek iedots saraksts ar dažādām vardarbības pret bērnu izpausmēm, absolūtais vairākums bērnu kā vardarbību pret bērnu atzīmē fizisko un emocionālo vardarbību (attiecīgi 96% un 93%) (KOPĒJĀ ATBILDE). Vairums bērnu par vardarbību pret bērnu uzskata arī seksuālo vardarbību (80%) un novārtā pamešanu (78%).
- Salīdzinoši retāk par vardarbību pret bērnu tiek atzīmētas šādas vardarbības pret bērnu izpausmes: «bērns netiek nodrošināts ar sezonai atbilstošu apģērbu» (46%), «apģērbs ir novalkāts/netīrs/smird» (48%), «bērnam draud nodarīt fiziskas sāpes, bet to neizdara» (54%), «bērna klātbūtnē smēķē» (55%).
- Salīdzinoši labāka izpratne (t.i., no dotā saraksta tiek atzīmēts lielāks skaits vardarbības izpausmju formu) par dažādiem vardarbības veidiem ir meitenēm un vecākiem bērniem (16 gadi un vairāk).
- KOPĒJĀ ATBILDE=SPONTĀNĀ ATBILDE+VIRZĪTĀ ATBILDE
- Kopējā atbilde ir apkopojums, kas ietver gan tās atbildes, kuras bērni ir snieguši spontāni, gan tās, kuras ir atzīmējuši sarakstā. Kopējā atbilde atšķiras no virzītās atbildes, jo ne visi bērni virzītajā atbildē ir atzīmējuši to atbildi, kuru ar roku ir ierakstījuši spontāni.

Bērnu viedoklis par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību (I)

Vai kāda no šīm metodēm (no ģimenes locekļu, pedagogu puses) Tev šķiet **PIEŅEMAMA** Tevis audzināšanā?

%

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500;

* Vidējais skalā no 1 (jā) līdz 5 (nē)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

15

Bērnu viedoklis par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību (II)

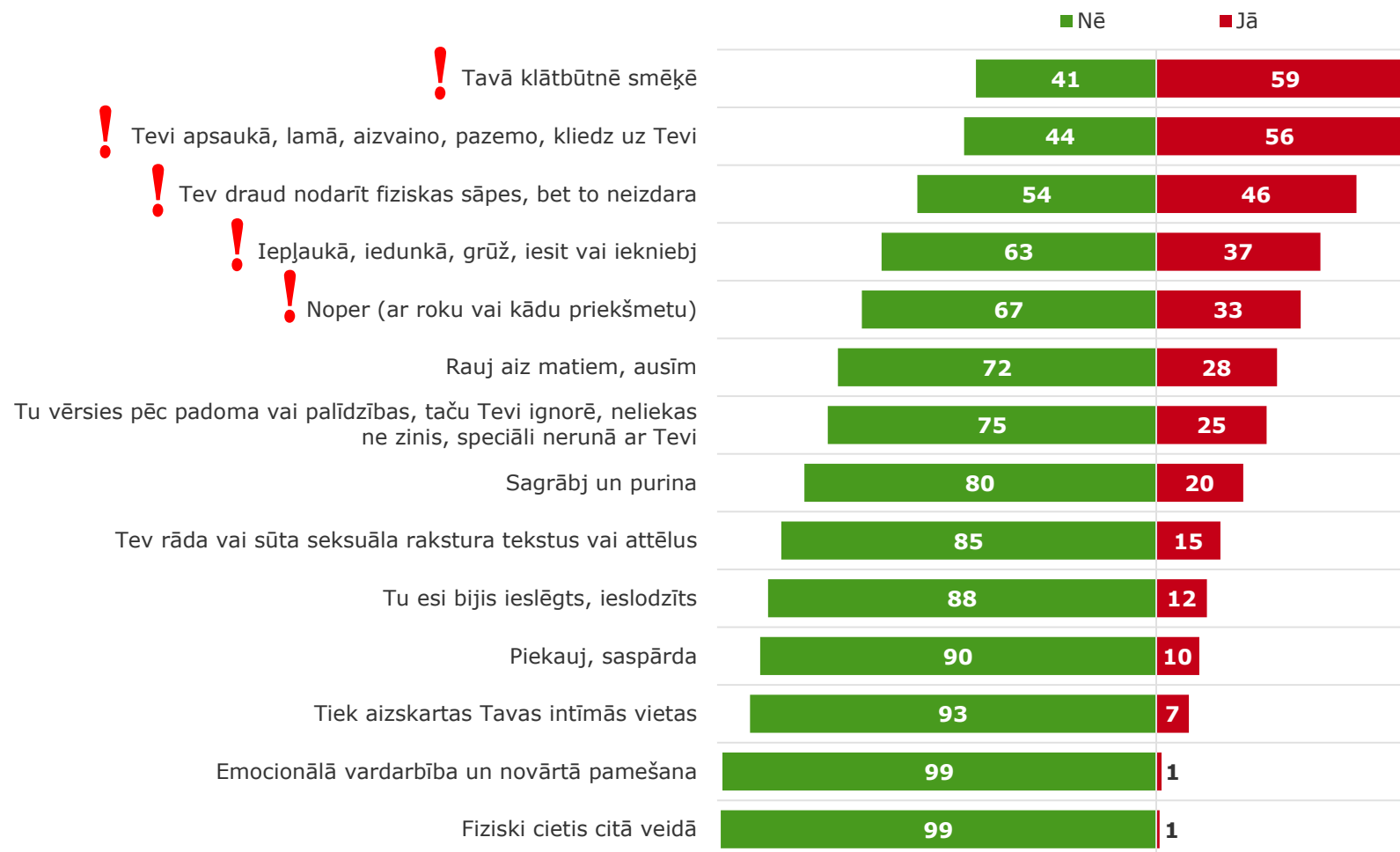
- Bērniem tika lūgts no saraksta ar 11 fiziskās un emocionālās vardarbības formām izvēlēties tās, kuras viņiem pašiem šķiet pieņemamas audzināšanā.
- Kliegšanu kā pieņemamu audzināšanas metodi atzinuši 14% bērnu (atbildes «jā», «drīzāk jā»), «pēršanu (ar roku vai kādu priekšmetu)» – 10% bērnu, savukārt «draudus nodarīt fiziskas sāpes (bet tas netiek izdarīts)» kā pieņemamu bērnu audzināšanas metodi atzīst 8% bērnu.
- Vairums bērni kā nepieņemamas metodes bērnu audzināšanā (atbildes «drīzāk nē», «nē») ir atzīmējuši: «piekaušana, spārdīšana» (96%), «aizvainošana, pazemošana» (93%), «ieplūkāšana, iedunkāšana, grūstīšana, iesišana vai iekniebšana» (91%), «raušana aiz matiem, ausīm» (90%), «ieslēgšana, ieslodzīšana» un «sagrābšana, sapurināšana» (89%).

Vardarbības izplatība

Vai Tu pats jebkad esi bijis kādā no šīm situācijām, kad vienaudži, ģimenes locekļi, pedagogi vai citi cilvēki ...

%

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

17

Vardarbības biežums

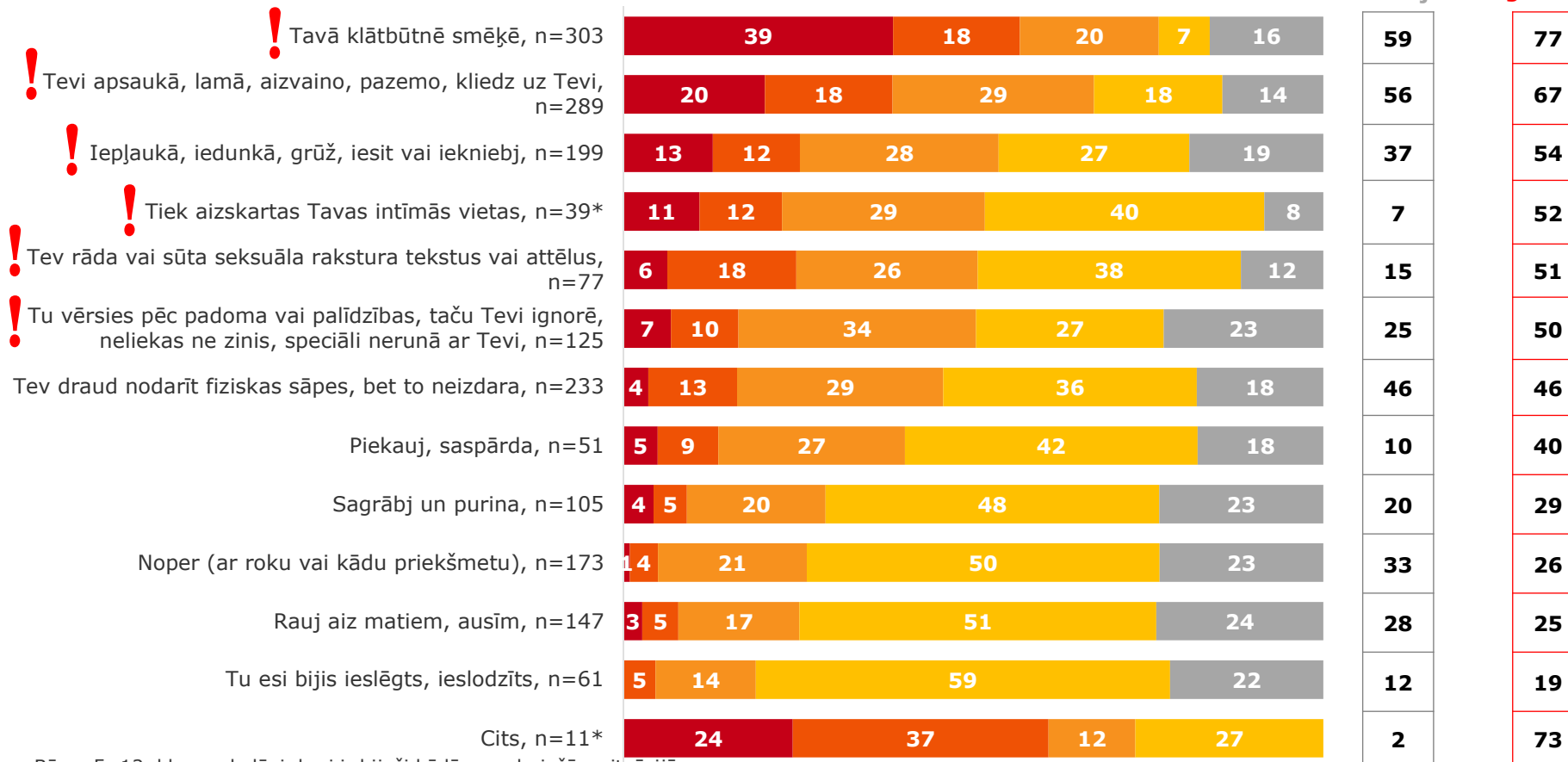
Cik bieži Tu esi kādā no šīm situācijām ...

%

■ Katru nedēļu vai biežāk ■ Daudz reižu gadā ■ Vairākas reizes gadā ■ Vienu/divas reizes mūžā ■ Grūti pateikt

Ir bijis šādā situācijā

Vismaz dažas reizes gadā**

Bāze: 5.-12. klases skolēni, kuri ir bijuši kādā no sekojošām situācijām;
 * Respondentu skaits ir mazs, lai veiktu statistiski nozīmīgus secinājumus
 ** Katru nedēļu vai biežāk + daudz reižu gadā + vairākas reizes gadā

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

18

Fiziskās vardarbības situācijās iesaistītie

Kurš bija iesaistīts šajā situācijā ...

%

FIZISKĀ VARDARBĪBA	Tavā klātbūtnē smēķē	Tu esi bijis ieslēgts, ieslodzīts	Noper (ar roku vai kādu priekšmetu)	Piekauj, saspārda	Iejplaukā, iedunkā, grūž, iesit vai iekniebj	Sagrābj un purina	Rauj aiz matiem, ausīm	Cits
<i>Bāze:</i>	303	61	173	51	199	105	147	11*
Vecāki, brāļi, māšas vai citi ģimenes locekļi, radnieki	43	57 !	84 !	21	24	46	41	18
Vienaudži, draugi, klasesbiedri	34	17	3	60 !	56 !	26	22	72
Skolotāji, treneri, citi pedagogi	2	6	2	8	3	7	11	15
Svešinieki sabiedriskās vietās (uz ielas, sabiedriskā transporta pieturvietās u.c.)	12					2		
Kaimiņi	0.3							
Citi	1				1			6
Grūti pateikt	12	21	11	14	18	20	26	
IR BIJIS ŠĀDĀ SITUĀCIJĀ	59	12	33	10	37	20	28	2

Bāze: 5.-12. klases skolēni, kuri ir bijuši kādā no sekojošām situācijām;

* Respondentu skaits ir mazs, lai veiktu statistiski nozīmīgus secinājumus

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

19

Emocionālās un seksuālās vardarbības situācijās iesaistītie

% Kurš bija iesaistīts šajā situācijā ...

EMOCIONĀLĀ VARDARBĪBA	Tevi apsaukā, lamā, aizvaino, pazemo, kļiedz uz Tevi	Tev draud nodarīt fiziskas sāpes, bet to neizdara	Tu vērsies pēc padoma vai palīdzības, taču Tevi ignorē, neliekas ne zinis, speciāli nerunā ar Tevi
<i>Bāze:</i>	289	233	125
Vecāki, brāļi, māsas vai citi ģimenes locekļi, radnieki	35	37	28
Vienaudži, draugi, klasesbiedri	47 !	41 !	41 !
Skolotāji, treneri, citi pedagogi	7	2	14
Svešinieki sabiedriskās vietās (uz ielas, sabiedriskā transporta pieturvietās u.c.)	0.3	0.4	
Kaimiņi	0.2		
Citi		1	
Grūti pateikt	15	21	23
IR BIJIS ŠĀDĀ SITUĀCIJĀ	56	46	25

SEKSUĀLĀ VARDARBĪBA	Tiek aizskartas Tavas intīmās vietas	Tev rāda vai sūta seksuāla rakstura tekstus vai attēlus
<i>Bāze:</i>	39*	77
Vecāki, brāļi, māsas vai citi ģimenes locekļi, radnieki	14	2
Vienaudži, draugi, klasesbiedri	53 !	60 !
Skolotāji, treneri, citi pedagogi	2	3
Svešinieki sabiedriskās vietās (uz ielas, sabiedriskā transporta pieturvietās u.c.)	5	14
Citi	4	4
Grūti pateikt	22	16
IR BIJIS ŠĀDĀ SITUĀCIJĀ	7	15

Bāze: 5.-12. klases skolēni, kuri ir bijuši kādā no sekojošām situācijām;
* Respondentu skaits ir mazs, lai veiktu statistiski nozīmīgus secinājumus

Vardarbības izplatība, biežums un varmāka (I)

- **Smēķēšana bērnu klātbūtnē** ir visizplatītākā vardarbības forma pret bērniem. Vairāk nekā puse (59%) bērnu ir pieredzējuši, ka viņu klātbūtnē kāds smēķē. No tiem bērniem, kas kaut reizi ir pieredzējuši šāda veida vardarbību, 39% norāda, ka viņu klātbūtnē ticis smēķēts katru nedēļu vai biežāk. Visbiežāk bērnu klātbūtnē smēķē «vecāki, brāļi, māšas vai citi ģimenes locekļi, radnieki» (43%) un «vienaudzī, draugi, klasesbiedri» (34%), nedaudz retāk – «svešinieki sabiedriskās vietās (uz ielas, sabiedriskā transporta pieturvietās u.c.)» (12%).
- Nedaudz vairāk kā puse bērnu (56%) ir pieredzējuši, ka viņus **apsaukā, lamā, aizvaino, pazemo vai kliedz uz viņiem**. Divas trešdaļas (67%) no šiem bērniem šādu vardarbību izjutuši vismaz dažas reizes gadā. Visbiežāk bērni šādu vardarbību izjūt no «vienaudžu, draugu, klasesbiedru» puses (47%), nedaudz retāk – no «vecāku, brāļu, māsu vai citu ģimenes locekļu puses» (35%).
- Nākamā biežāk pieredzētā vardarbības forma ir «tev **draud nodarīt fiziskas sāpes, bet to neizdara**» – 46% bērnu ir pieredzējuši šādu situāciju. No šiem bērniem 46% draudus nodarīt fiziskas sāpes ir pieredzējuši vismaz dažas reizes mūžā. Visbiežāk bērni šādu vardarbību izjūt no «vienaudžu, draugu, klasesbiedru» puses (41%) un «vecāku, brāļu, māsu vai citu ģimenes locekļu puses» (37%).
- 37% bērnu atzīst, ka ir pieredzējuši, ka viņus **ieplaukā, iedunkā, grūž, iesit vai iekniebj**. 13% no šiem bērniem šāda veida vardarbību ir izjutuši katru nedēļu vai biežāk. Visbiežāk bērni šādu vardarbību izjūt no «vienaudžu, draugu, klasesbiedru» puses (56%), nedaudz retāk – no «vecāku, brāļu, māsu vai citu ģimenes locekļu puses» (24%).
- Trešā daļa (33%) bērnu norāda, ka ir tikuši **nopērti (ar roku vai ar kādu priekšmetu)**, 50% no šiem bērniem atzīst, ka šāda situācija ir notikusi vienu/divas reizes viņu mūžā. Vairumā gadījumu šāda vardarbība ir bijusi no «vecāku, brāļu, māsu vai citu ģimenes locekļu puses» (84%).
- 15% bērnu atzīst, ka viņiem «**tiem rādīti vai sūtīti seksuāla rakstura teksti vai attēli**». Puse (51%) bērnu šādu vardarbību izjūt vismaz dažas reizes gadā. Galvenokārt varmākas šajā situācijā ir «vienaudzī, draugi, klasesbiedri» (60%), kā arī «svešinieki sabiedriskās vietās» (14%).
- 7% bērnu ir pieredzējuši situāciju, kad **tiem aizskartas viņu intīmās vietas**. Puse (52%) no šiem bērniem šādas situācijas ir piedzīvojuši vismaz dažas reizes gadā, savukārt 11% – katru nedēļu vai biežāk. Visbiežāk bērni šādu vardarbību izjūt no «vienaudžu, draugu, klasesbiedru» puses (53%), kā arī varmākas ir «vecāki, brāļi, māšas vai citi ģimenes locekļi, radnieki» (14%).

Vardarbības izplatība, biežums un varmāka (II)

- Analizējot vardarbības avotu/varmāku, varam secināt, ka vecāki, brāļi, māšas vai citi ģimenes locekļi salīdzinoši biežāk bērnus noper (ar roku vai ar kādu priekšmetu) vai ieslēdz/iesloga. Savukārt vienaudži, draugi, klasesbiedri ir tie, kas salīdzinoši biežāk piekauj/saspārda, ieplaukā, iedunkā, grūž, iesit vai iekniebj, rāda vai sūta seksuāla rakstura tekstus vai attēlus, aizskar intīmās vietas, kā arī aizskar emocionāli – apsaukā, lamā, aizvaino, pazemo, kliez un draud nodarīt fiziskas sāpes (bet to neizdara), vēršoties pēc padoma vai palīdzības – ignorē, neliekas ne zinis, speciāli nerunā.
- Gados vecāki bērni (16 gadi un vairāk) ievērojami biežāk nekā citu vecuma grupu bērni norāda, ka viņu klātbūtnē kāds smēķē; viņus apsaukā, lamā vai kliez uz viņiem; viņiem rāda vai sūta seksuāla rakstura tekstus vai attēlus; viņus noper vai ieplaukā, iedunkā, grūž iesit vai iekniebj.
- Bērni no skolām ar krievu valodas apmācību salīdzinoši biežāk atzīst, ka ir pieredzējuši gadījumus, kad viņi vēršas pēc padoma vai palīdzības, taču viņus ignorē, neliekas par viņiem ne zinis, speciāli ar viņiem nerunā.
- Bērni, kuri norāda, ka «ļoti bieži» ir izjutuši vardarbību, ievērojami biežāk izjutuši visus minētos vardarbības veidus.

Bērnu rīcība, sastopoties ar vardarbības situāciju skolā

Kā Tu parasti rīkojies, kad redzi, ka citam bērnam skolā dara pāri?

- Visbiežāk bērni, redzot, ka citam bērnam skolā dara pāri «izstāsta par to klases audzinātājam» (45%), «izstāsta par to kādam no skolotājiem» (44%) vai arī «aktīvi rīkojas, paši aizstāv to, kuram dara pāri» (43%).
- Retāk bērni «izstāsta par to klasesbiedriem, draugiem» (34%) vai «izstāsta par to vecākiem vai kādam citam ģimenes loceklim» (25%).
- 7% no visiem bērniem norāda, ka situācijās, kad viņi redz, ka citam bērnam skolā dara pāri, viņi «neko nedara, nevienam nesaka».
- Tikai 1% no visiem bērniem norāda, ka viņi skolā nav saskārušies ar šādām situācijām.

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

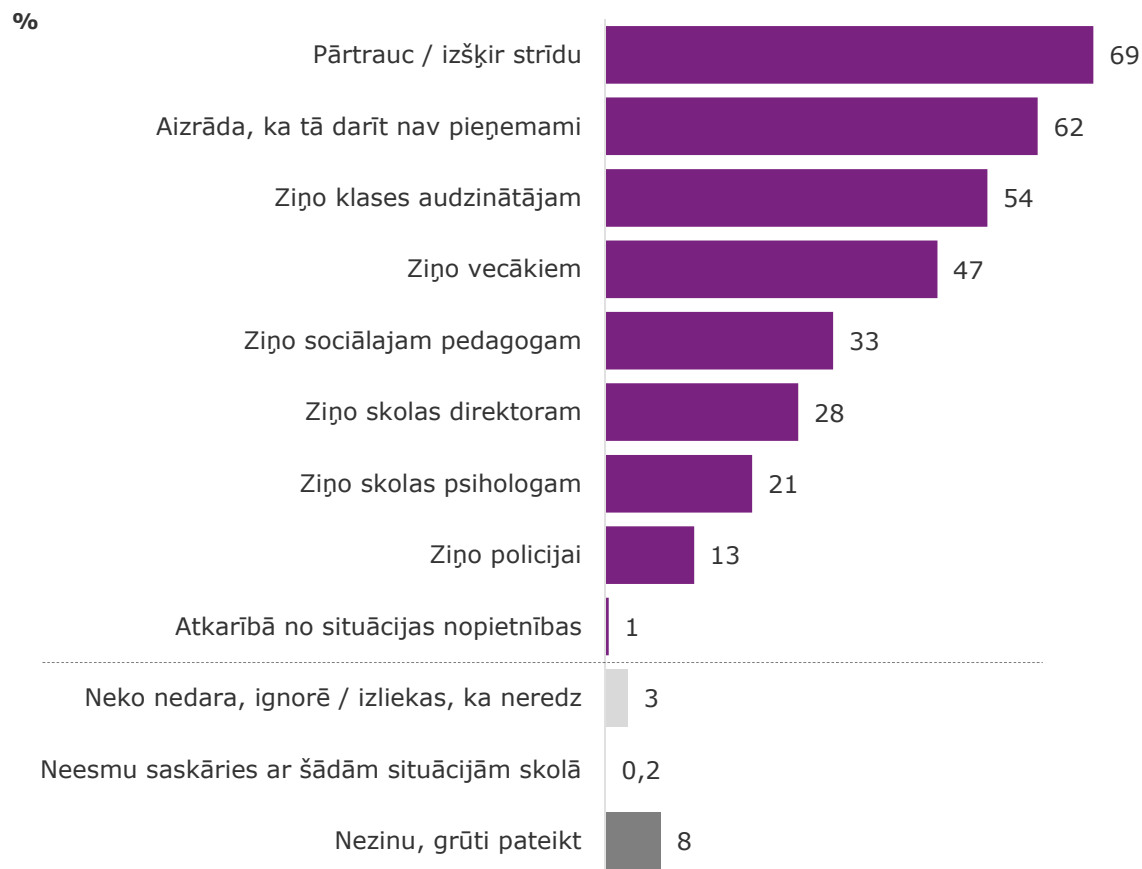
LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

23

Skolotāju rīcība, sastopoties ar vardarbības situāciju skolā, bērnu skatījumā

Kā Tavā skolā rīkojas skolotāji, ja redz, ka bērni dara cits citam pāri?

- Bērni norāda, ka visbiežāk gadījumos, kad skolotāji redz, ka bērni dara cits citam pāri, skolotāji «pārtrauc strīdu» (69%), «aizrāda, ka tā darīt nav pieņemami» (62%) un «ziņo klases audzinātājam» (54%).
- Gandrīz pusē gadījumu bērni norāda, ka skolotāji par vardarbības situācijām «ziņo vecākiem» (47%) un trešdaļā gadījumu «ziņo sociālajam pedagogam» (33%).
- 3% bērnu norādījuši, ka skolotāji, redzot, ka bērni dara cits citam pāri, «neko nedara, ignorē/izliekas, ka neredz».
- Rīgas skolēni, ievērojami biežāk nekā citi, norāda, ka skolotāji, sastopoties ar vardarbības situācijām, ziņo par tām «skolas sociālajam pedagogam» un «skolas psihologam».
- Bērni, kuri ļoti bieži ir izjutuši vardarbību pret sevi, ievērojami biežāk nekā citi bērni, norāda, ka skolotāji vardarbības situācijās «neko nedara, ignorē/izliekas, ka neredz».

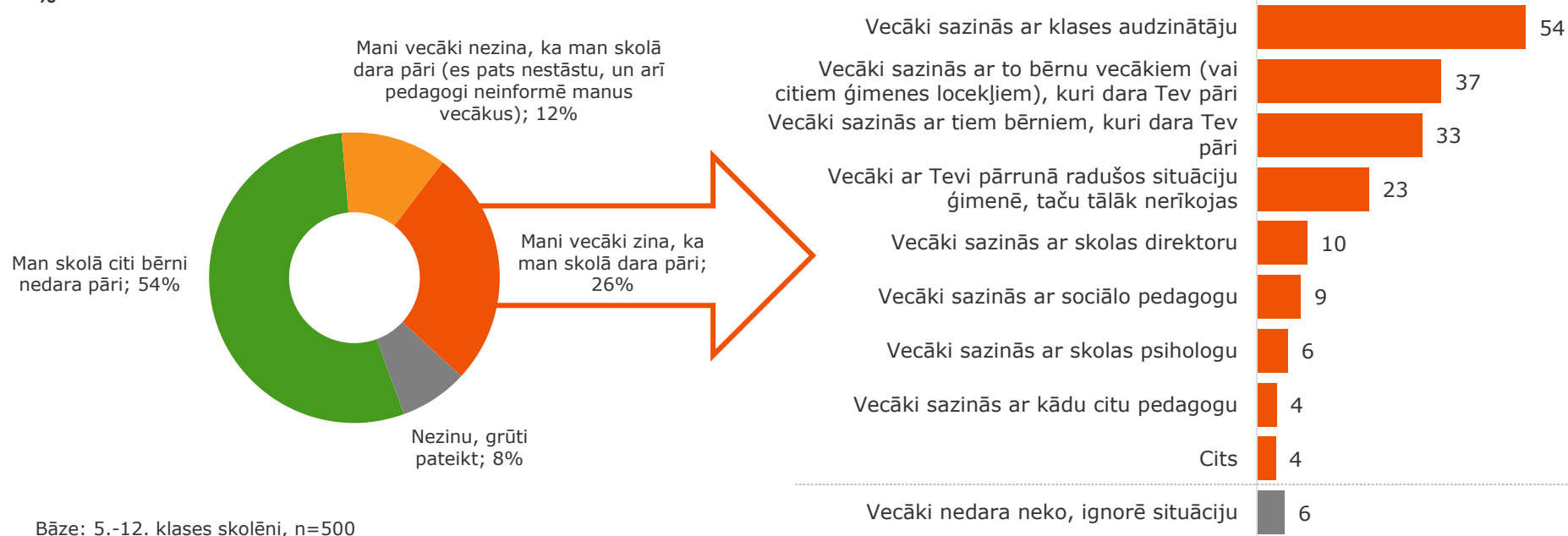
Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500

Vecāku rīcība, sastopoties ar vardarbības situāciju skolā, bērnu skatījumā

Kā parasti rīkojas Tavi vecāki, ja uzzina, ka **skolā** Tev citi bērni dara pāri?

%

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500

Bāze: 5.-12. klases skolēni, kuru vecāki zina, ka skolā bērnam citi bērni dara pāri, n=126

- **Nedaudz vairāk kā puse (54%) bērnu norāda, ka viņiem skolā citi bērni nedara pāri.** Salīdzinoši biežāk šie bērni uz jautājumu «Vai Tu jebkad esi izjutis vardarbību pret sevi (no vienaudžu, ģimenes locekļu, pedagogu vai citu cilvēku puses)?» ir atzīmējuši atbildi «Nekad».
- 12% bērnu atzīst, ka nestāsta saviem vecākiem par pieredzētajām vardarbības situācijām skolā – «mani vecāki nezina, ka man skolā dara pāri (es pats nestāstu un arī pedagogi neinformē manus vecākus)».
- Bērni norāda, ka vecāki, uzzinot, ka skolā viņu bērnam citi bērni dara pāri, visbiežāk «sazinās ar klases audzinātāju» (54%), «sazinās ar to bērnu vecākiem (vai citiem ģimenes locekļiem), kuri dara bērnam pāri» (37%), vai «sazinās ar tiem bērniem, kuri dara viņu bērnam pāri» (33%).
- 6% bērnu norāda, ka viņu vecāki šādās vardarbības situācijās «nedara neko, ignorē situāciju».
- Bērni, kuri paši ir norādījuši, ka dažkārt piedzīvo vardarbību, ievērojami biežāk nekā citi, atzīst, ka «viņu vecāki nezina, ka viņiem skolā dara pāri».

Notikumi skolā, kas bērniem rada prieku

Uzraksti, kuri trīs notikumi Tavā skolā Tev ir patikuši un radījuši prieku!

%

Bāze: 5.-12. klases skolēni, n=500

- Vairāk nekā trešdaļa (39%) visu bērnu norāda, ka viņiem patīk un rada prieku «pasākumi un svētki skolā (1.septembris, Jaungada svētki, diskotēkas, klases pasākumi u.c.)».
- Kā patīkami notikumi skolā tiek minēti «draugu satikšana, jauni klasesbiedri» (23%), «ekskursijas, pārgājieni» (18%), «uzslavas saņemšana par panākumiem mācībās un ārpusstundu aktivitātēs, labas atzīmes» (14%), «ārpusstundu aktivitātes» (13%) un «sporta aktivitātes» (12%).
- 7% bērnu norādījuši, ka viņiem nav tādu ar skolu saistītu notikumu, kas viņiem patīkuši vai radījuši prieku.
- Puiši ievērojami biežāk nekā meitenes atzīmējuši, ka viņiem patīk un prieku rada «uzslavas saņemšana par panākumiem mācībās un ārpusstundu aktivitātēs, labas atzīmes».

4

SKOLOTĀJI

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

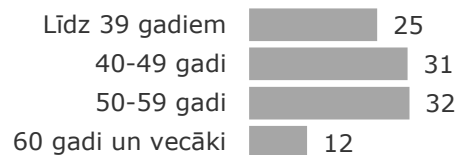
Skolotāju profils

%

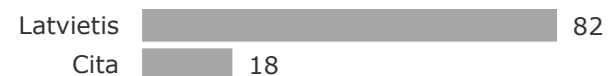
DZIMUMS

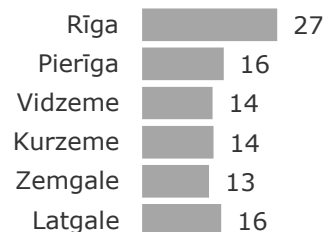
VECUMS

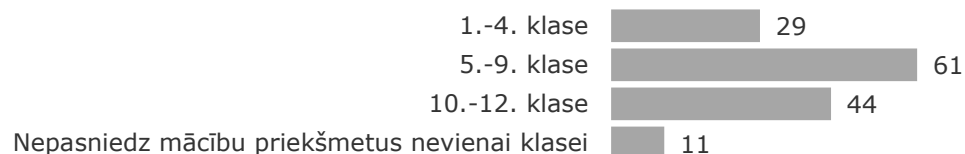
TAUTĪBA

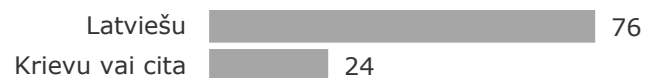
REĢIONS

KLASE, KURĀ PASNIEDZ

APMĀCĪBAS VALODA

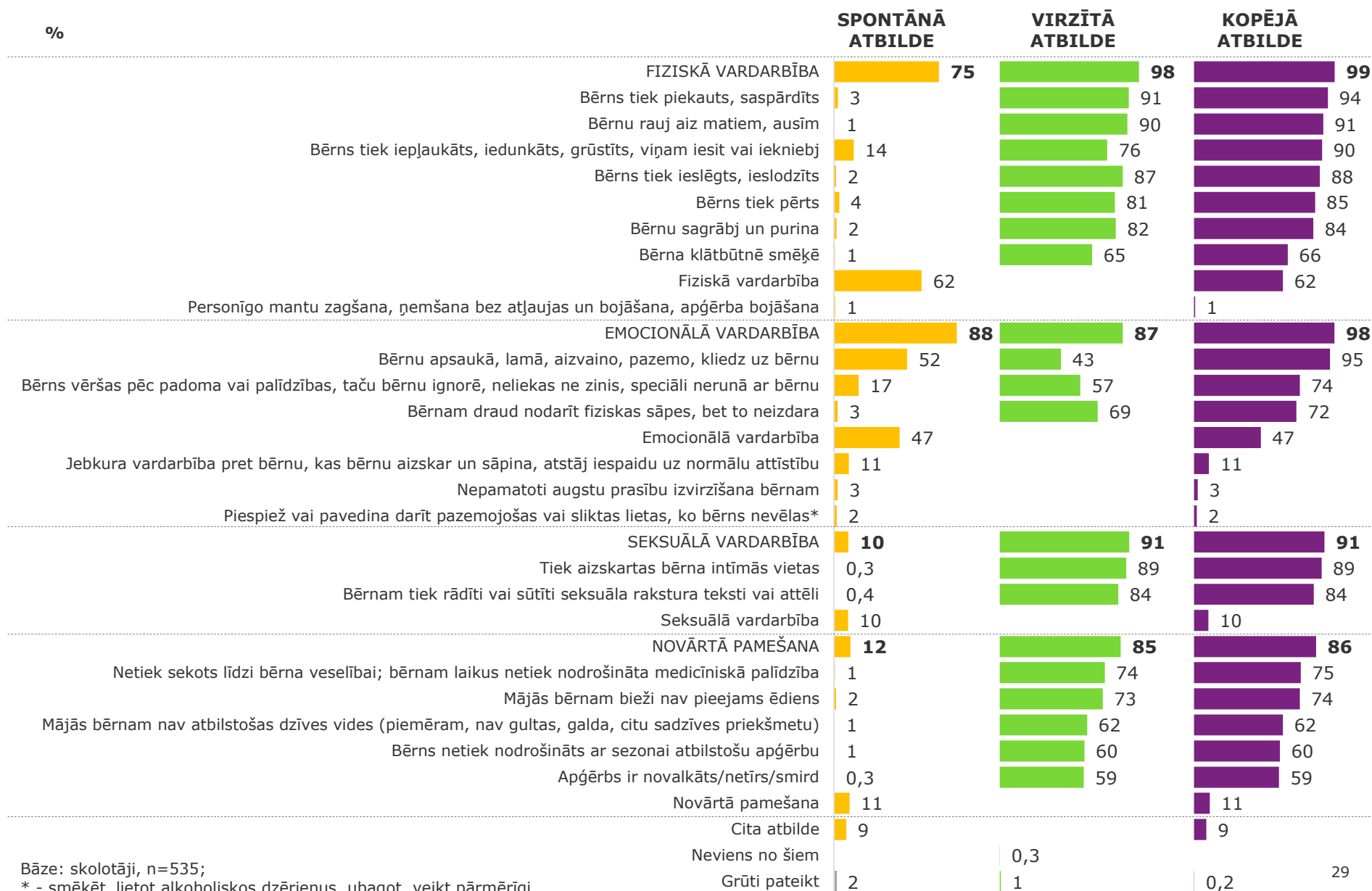

Bāze: skolotāji, n=535;

Skolotāju izpratne par vardarbību

Jūsaprāt, kāda rīcība (no vecāku, pedagogu, bērnu, sabiedrības puses) ir vardarbība pret bērnu?

Bāze: skolotāji, n=535;

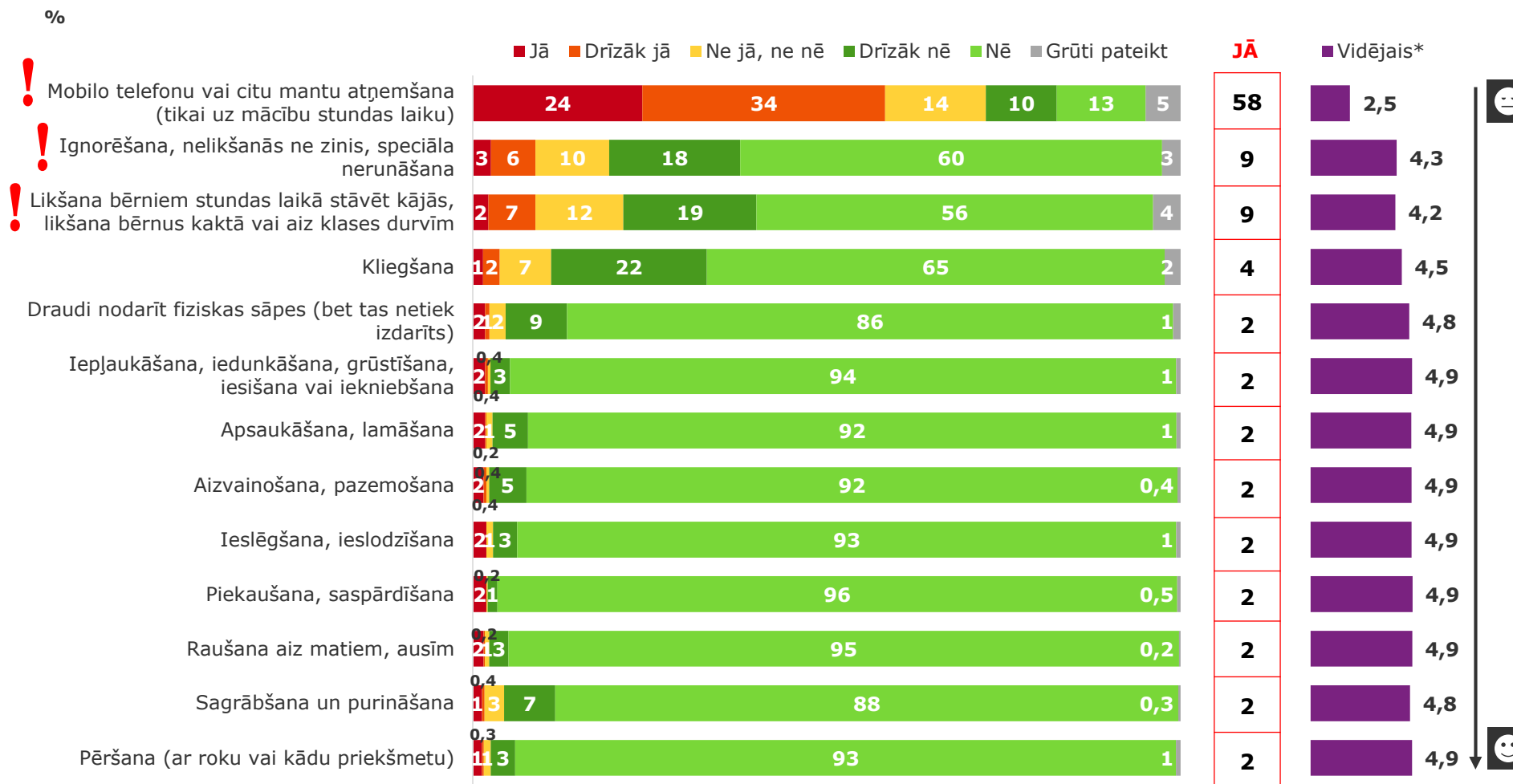
* - smēķēt, lietot alkoholiskos dzērienus, ubagot, veikt pārmērīgi smagus, nepiemērotus darbus u.c.

Skolotāju viedoklis par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību

Kuras no šīm metodēm darbā ar skolēniem Jums personīgi šķiet **PIEŅEMAMAS**:

Bāze: skolotāji, n=535;
* Vidējais skalā no 1 (jā) līdz 5 (nē)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

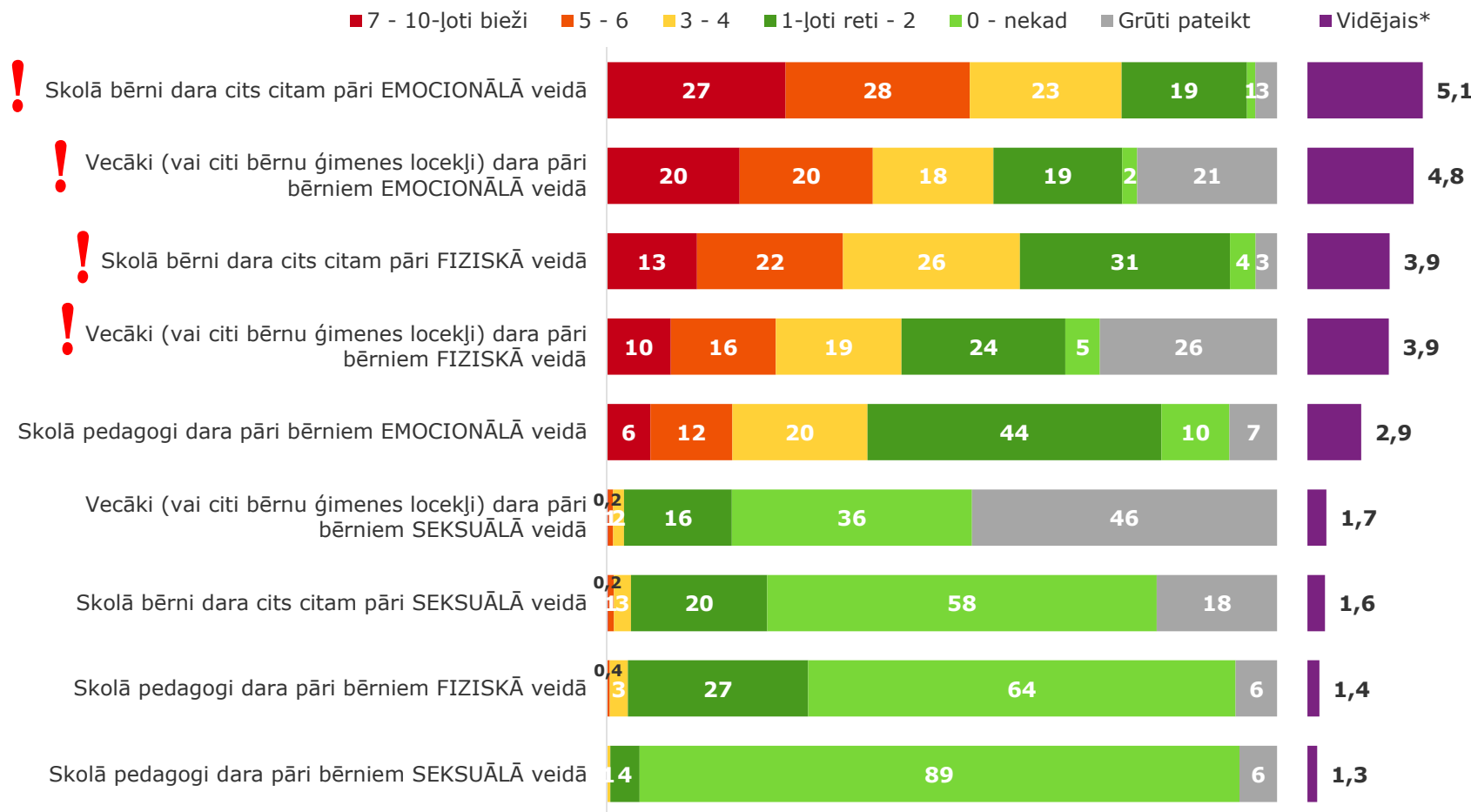
LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Vardarbības izplatība skolotāju skatījumā

Lūdzu, novērtējiet, KOPUMĀ cik bieži...

%

Bāze: skolotāji, n=535;

* Vidējais skalā no 1 (ļoti reti) līdz 10 (ļoti bieži)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

31

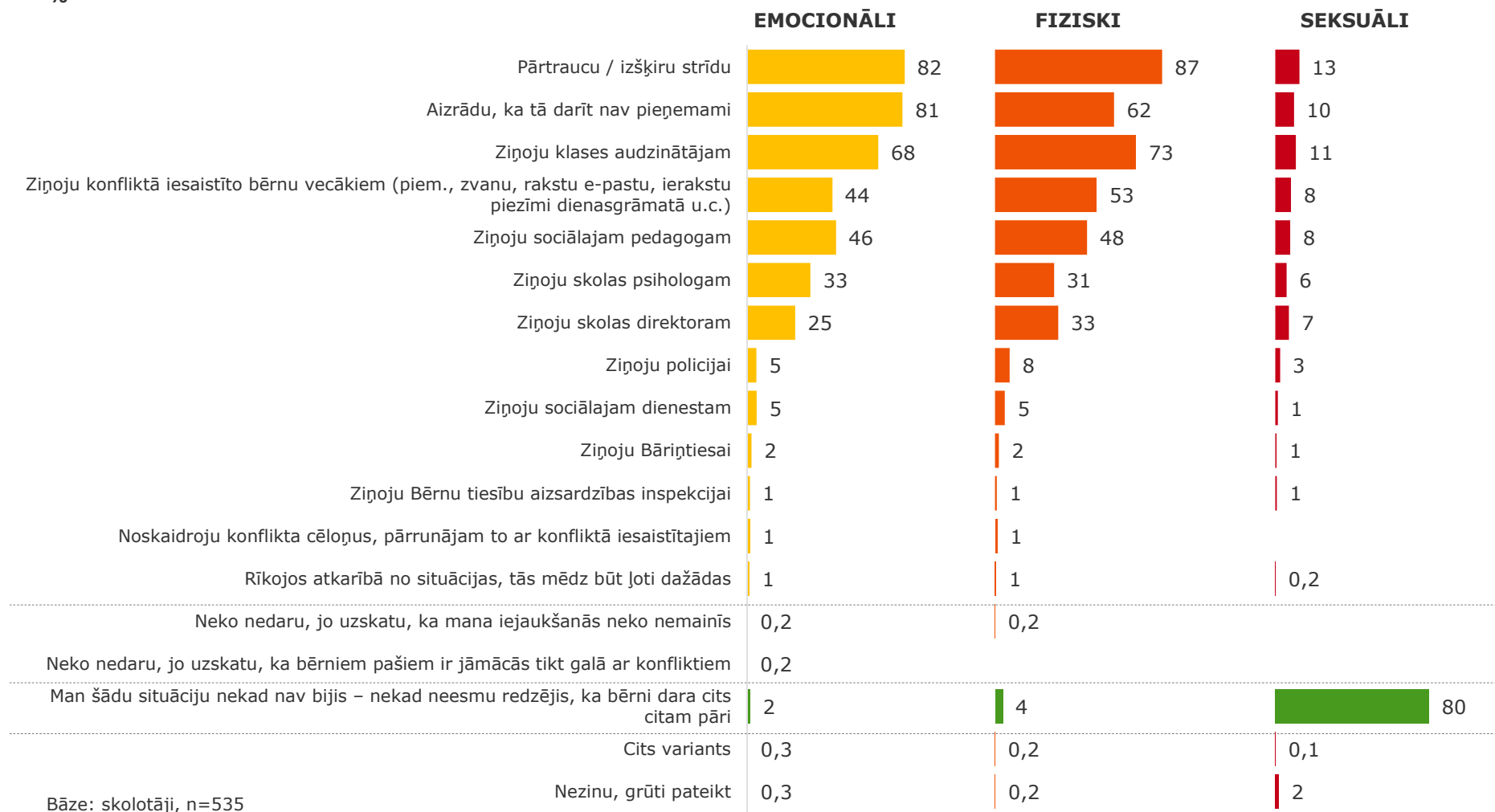
Skolotāju rīcība vardarbības gadījumā

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad redzat, ka bērni dara pāri cits citam pāri emocionālā veidā?

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad redzat, ka bērni dara pāri cits citam pāri fiziskā veidā?

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad redzat, ka bērni dara pāri cits citam seksuālā veidā?

%

Bāze: skolotāji, n=535

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

32

Vardarbības izpratne un rīcība tās gadījumā

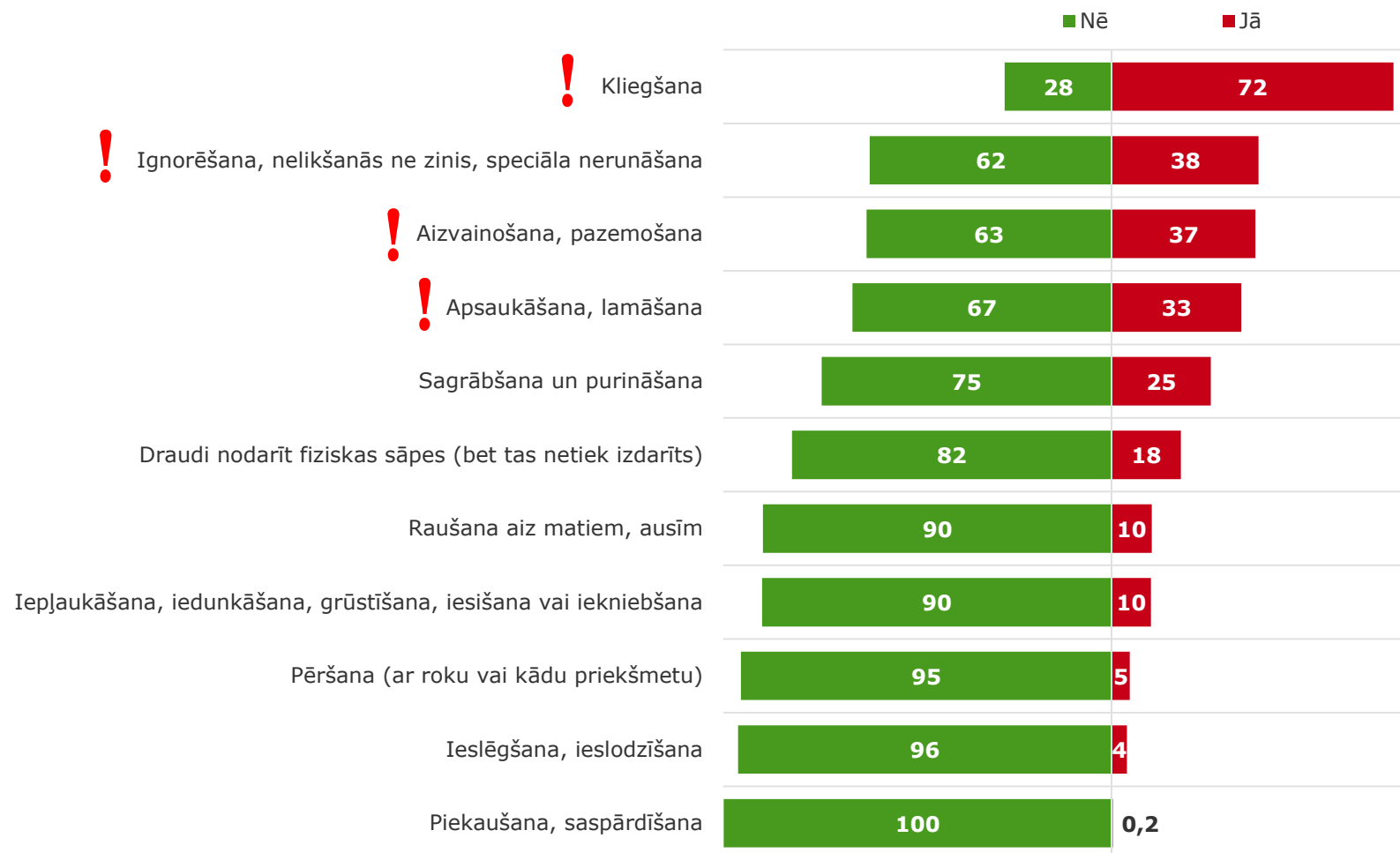
- Skolotāju izpratne par dažādām vardarbības izpausmēm pret bērniem kopumā ir ļoti ir augsta (99% – fiziskā vardarbība, 98% – emocionālā vardarbība, 91% – seksuālā vardarbība), salīdzinoši nedaudz zemāka tā ir par bērna novārtā pamešanu, ko par vardarbību pret bērnu uzskata 86% pedagogu.
- Spontāni runājot par dažādiem vardarbības izpausmēm pret bērniem, visbiežāk tiek minēta kāda no emocionālās vardarbības izpausmēm (88%), nedaudz retāk – kāda no fiziskās vardarbības izpausmēm (75%), salīdzinoši retāk skolotāji nosauc novārtā pamešanu (12%) un seksuālo vardarbību (10%). Biežāk minētā konkrētā vardarbības forma pret bērnu ir «bērnu apsūkā, lamā, aizvaino, pazemo, klieudz uz bērnu» (52%).
- Runājot par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību, vairāk nekā pusei (58%) skolotāju šķiet pieņemama «mobilo telefonu vai citu mantu atņemšana (tikai uz mācību stundas laiku)». «Ignorēšana, nelikšanās ne zinīs, speciāla nerunāšana» un «likšana bērniem stundas laikā stāvēt kājās, bērnu likšana kaktā vai likšana stāvēt aiz klases durvīm» šķiet pieņemama rīcība 9% skolotāju.
- Skolotāji norāda, ka visbiežāk sastopamais vardarbības veids pret bērniem ir emocionālā vardarbība. Skolā bērni dara cits citam pāri emocionālā veidā – vidējais vērtējums skalā no 1 (ļoti reti) līdz 10 (ļoti bieži) ir 5,1 punkti. Mājās bērniem pāri dara vecāki (vai citi ģimenes locekļi) (vidējais vērtējums 4,8 punkti no 10). Arī fiziskā vardarbība, pēc skolotāju domām, ir pietiekami izplatīta: skolā bērni dara cits citam pāri fiziskā veidā (vidējais 3,9 no 10 punktiem) un vecāki (vai citi bērnu ģimenes locekļi) dara pāri bērniem fiziskā veidā (vidējais 3,9 no 10 punktiem). Salīdzinoši retāk skolotāji norāda, ka skolā pedagogi dara bērniem pāri emocionālā veidā (2,9 punkti no 10).
- Skolotāji kā biežāko rīcību vardarbības gadījumos norāda strīda pārtraukšanu, izšķiršanu (82% emocionālās vardarbības gadījumos; 87% fiziskās vardarbības gadījumos; 13% seksuālās vardarbības gadījumos). Gadījumos, kad bērni dara cits citam pāri, viņiem tiek aizrādīts, ka tā darīt nav pieņemami (81% emocionālās vardarbības gadījumos; 62% fiziskās vardarbības gadījumos; 10% seksuālās vardarbības gadījumos), un par šādu rīcību tiek ziņots klases audzinātājam (68% emocionālās vardarbības gadījumos; 73% fiziskās vardarbības gadījumos; 11% seksuālās vardarbības gadījumos).
- Salīdzinoši ļoti mazs skaits skolotāju norāda, ka viņu praksē nav bijis gadījumu, kad bērni cits citam nedarītu pāri emocionāli vai fiziski (attiecīgi tikai 2% un 4% skolotāju). Savukārt 80% skolotāju norāda, ka nekad nav redzējuši, ka bērni dara pāri cits citam seksuālā veidā, t.i., 18% skolotāju ir saskārušies ar vardarbības gadījumiem, kuros bērni dara cits citam pāri seksuāli.

Skolotāju vardarbības pret bērniem izplatības novērtējums

Vai Jūs zināt, pazīstat kādu pedagogu (ne tikai Jūsu skolā), kas savā darbā ar bērniem izmanto šādas metodes:

%

Bāze: skolotāji, n=535

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

34

Rīcība, redzot vardarbību pret bērniem, no citu pedagogu puses (I)

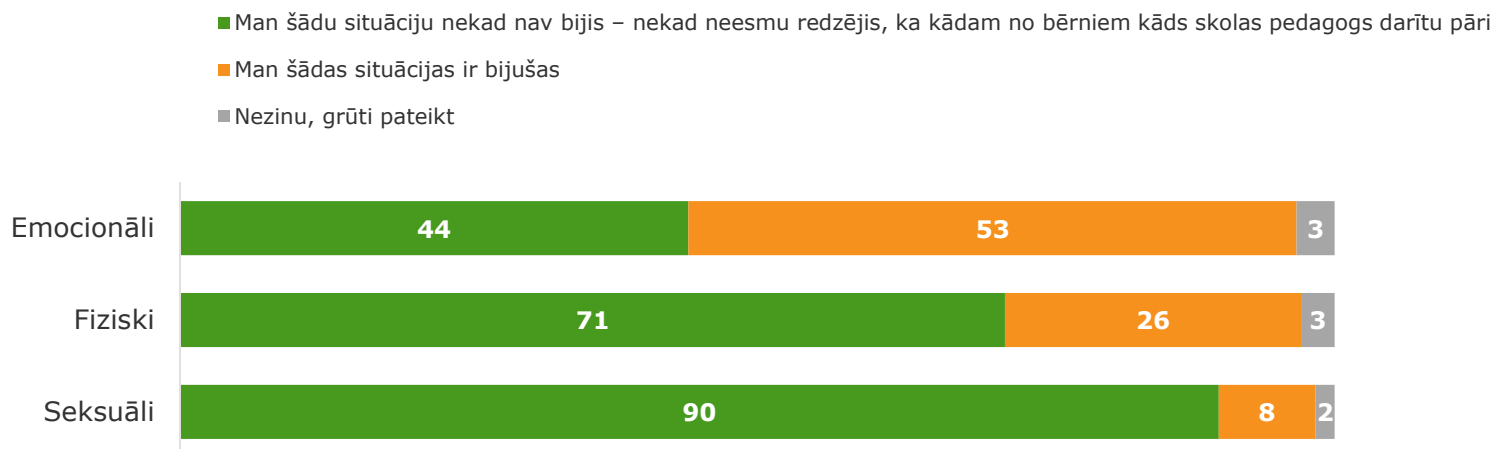

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka kāds no pedagogiem skolā, Jūsaprāt, dara pāri bērniem emocionālā veidā?

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka kāds no pedagogiem skolā, Jūsaprāt, dara pāri bērniem fiziskā veidā?

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka kāds no pedagogiem skolā, Jūsaprāt, dara pāri bērniem seksuālā veidā?

%

Bāze: skolotāji, n=535

- Kopumā par emocionālās vardarbības gadījumiem pret bērniem no skolotāju puses ir bijuši informēti, par to ir zinājuši 53% skolotāju, par fizisku vardarbību – 26%, bet par seksuālas vardarbības pret bērniem gadījumiem no skolotāju puses ir bijuši informēti, par to ir zinājuši 8% skolotāju.

Rīcība, redzot vardarbību pret bērniem, no citu pedagogu puses (II)

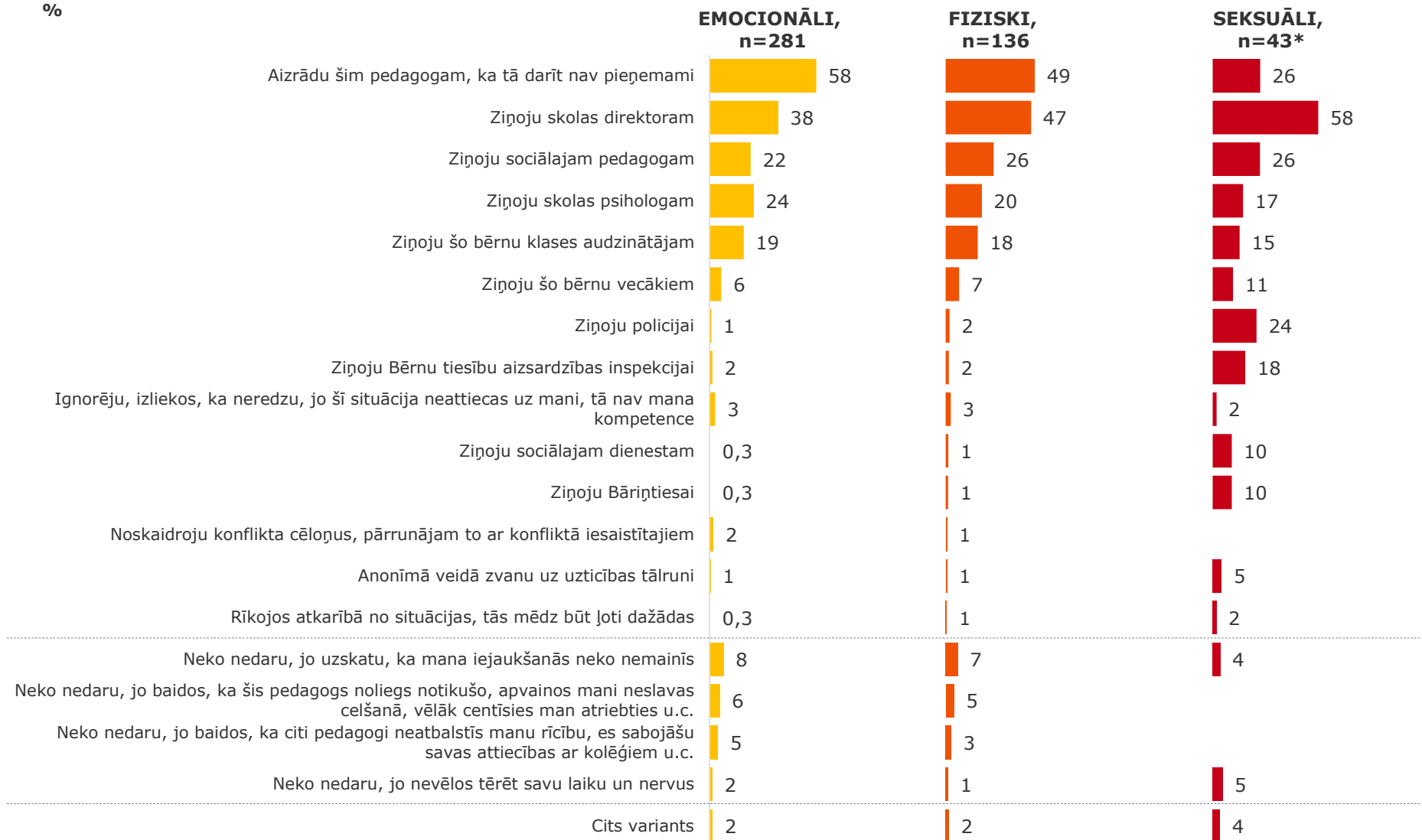

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka kāds no pedagogiem skolā, Jūsaprāt, dara pāri bērniem emocionālā veidā?

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka kāds no pedagogiem skolā, Jūsaprāt, dara pāri bērniem fiziskā veidā?

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka kāds no pedagogiem skolā, Jūsaprāt, dara pāri bērniem seksuālā veidā?

%

Bāze: skolotāji, kuri zina, ka kāds no pedagogiem skolā dara pāri bērniem, 'n' sk. grafikā

* - mazs respondentu skaits, lai veiktu statistiski nozīmīgus secinājumus

Vardarbība pret skolēniem no pedagogu puses (I)

- Pētījumā tika noskaidrots skolotāju viedoklis par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību. No visām pētījuma laikā novērtētajām pieņemamajām audzināšanas metodēm darbam ar bērniem skolā kliegšana uz bērniem ir visizplatītākā – 72% skolotāju atzīst, ka pazīst kādu pedagogu, kurš uz bērniem kliez. Tajā pašā laikā tikai 4% skolotāju paši personīgi atzīst, ka uzskata šo metodi par pieņemamu.
- Vairāk nekā divas trešdaļas (72%) skolotāju pazīst kādu pedagogu (ne tikai savā skolā), kas izmanto «kliegšanu» kā metodi darbam ar skolēniem. Salīdzinoši biežāk par šādiem pedagogiem, kas izmanto «kliegšanu» kā metodi darbam ar skolēniem, norāda gados jaunāki skolotāji (līdz 39 gadu vecumam).
- Vairāk nekā trešā daļa (38%) pedagogu norāda, ka pazīst kādu pedagogu, kas mēdz skolēnus «ignorēt, nelikties ne zinis, speciāli nerunāt», un vienlīdz daudz (37%) skolotāju norāda, ka pazīst kādu pedagogu, kas mēdz «aizvainot, pazemot» skolēnus. Trešā daļa (33%) skolotāju zina kādu pedagogu, kas mēdz bērnus «apsaukāt, lamāt». Ceturtā daļa (25%) skolotāju atzīst, ka pazīst arī kādu pedagogu, kas mēdz bērnus «sagrābt un purināt» un 18% zina pedagogu, kas «draud bērniem nodarīt fiziskas sāpes (bet tas netiek izdarīts)».

Vardarbība pret skolēniem no pedagogu puses (II)

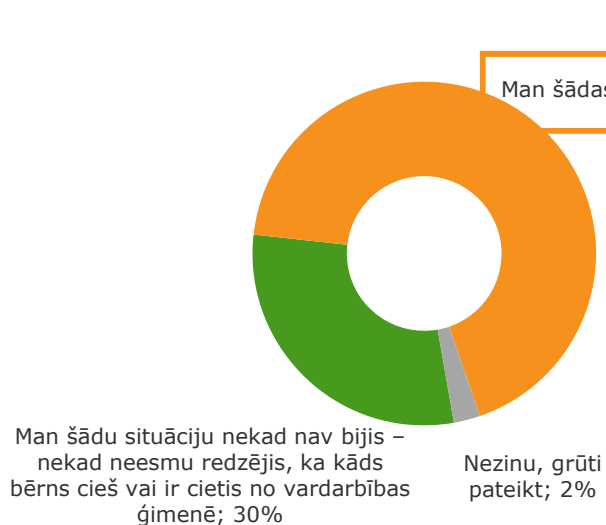

- Kopumā par emocionālās vardarbības gadījumiem pret bērniem no skolotāju puses ir bijuši informēti 53% skolotāju; 44% skolotāju atzīst, ka viņu praksē nekad nav bijušas šādas situācijas, šie skolotāji nekad nav redzējuši, ka kādam no bērniem kāds skolas pedagogs darītu pāri.
- Visbiežāk, redzot emocionālo vardarbību no skolotāju puses pret skolēnu, skolotāji aizrāda šim pedagogam, ka tā darīt nav pieņemami (58%), ziņo skolas direktoram (38%), ziņo skolas psihologam (24%) vai sociālajam pedagogam (22%). 19% šādu gadījumu skolotājs ziņo bērna klases audzinātājam, savukārt 6% – bērna vecākiem.
- 26% skolotāju ir bijuši informēti, ir zinājuši par skolotājiem, kuri skolā dara bērniem pāri fiziski. Arī šajā situācijā primāri tiek runāts ar pašu skolotāju aizrādot, ka tā darīt nav pieņemami (49%), kā arī tiek ziņots skolas direktoram (47%).
- Kaut arī absolūtais vairākums (90%) skolotāju atzīst, ka nekad nav pieredzējuši, ka kāds no pedagogiem skolā dara pāri bērniem seksuālā veidā, tomēr 8% skolotāju ir pieredzējuši šādas situācijas un atbilstoši rīkojušies, ziņojot skolas direktoram (58%), sociālajam pedagogam (26%), aizrādot pašam skolotājam, ka viņa rīcība nav pieņemama (26%), kā arī ziņojot policijai (24%).

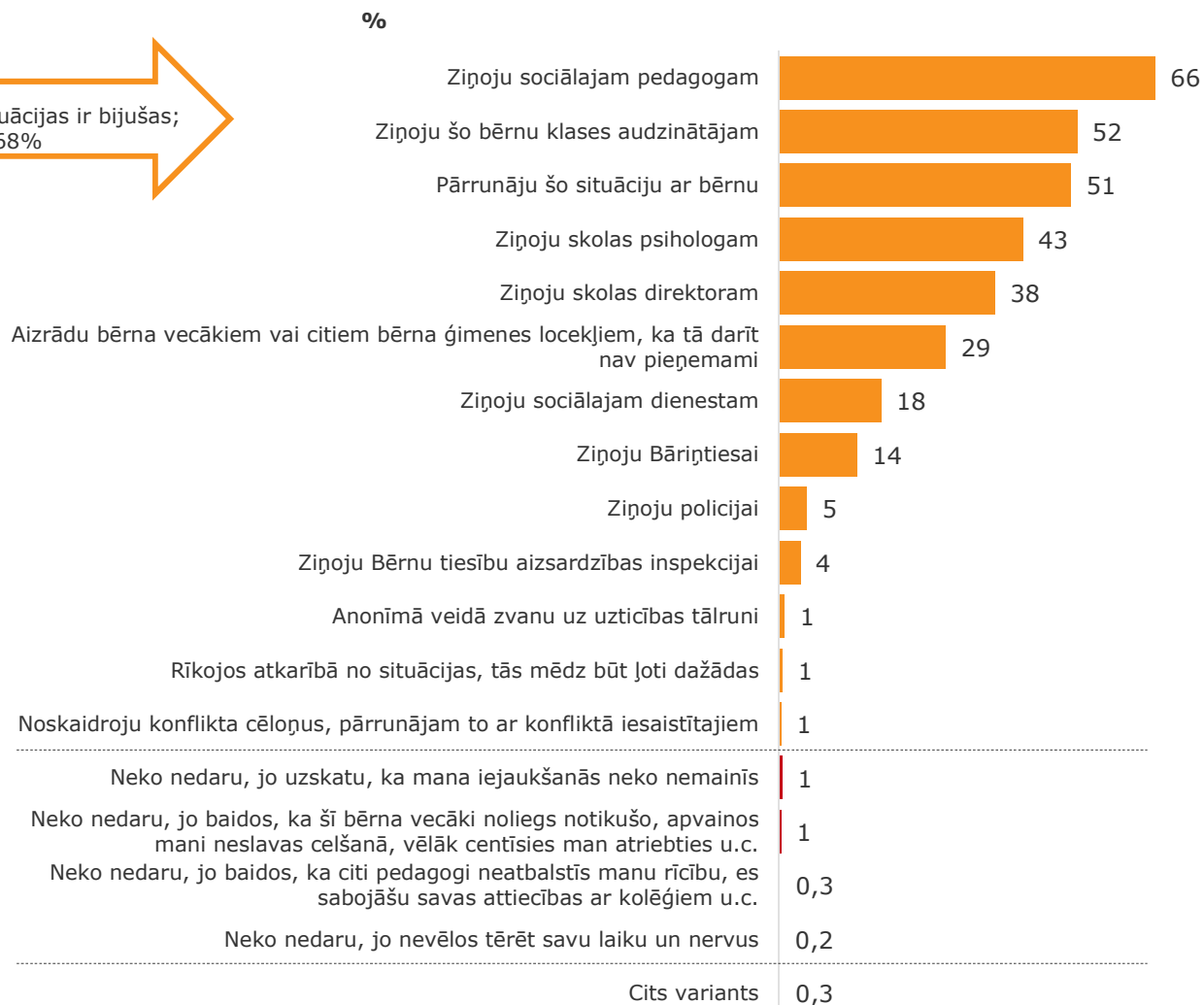
Skolotāju rīcība vardarbības ģimenē gadījumā

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka bērns cieš vai ir cietis no vardarbības ģimenē?

Bāze: skolotāji, n=535

Bāze: skolotāji, kuri zina, ka bērns cieš vai ir cietis no vardarbības ģimenē, n=364

Skolotāju rīcība vardarbības ģimenē gadījumā (I)

- Vairums skolotāju (68%) atzīst, ka viņu praksē ir bijuši gadījumi, kad bērni cieš no vardarbības ģimenē.
- Trešā daļa (30%) skolotāju norāda, ka viņiem šādu situāciju nekad nav bijis. Salīdzinoši biežāk šādu atbildi snieguši gados jaunākie skolotāji (līdz 39 gadiem).
- Skolotāji, redzot, ka bērns cieš vai ir cietis no vardarbības ģimenē, visbiežāk uzsāk risināt šo situāciju skolas līmenī – ziņo par konkrēto gadījumu sociālajam pedagogam (66%), klases audzinātājam (52%), kā arī pārrunā šo situāciju ar bērnu (51%).
- Tāpat salīdzinoši bieži tiek ziņots skolas psihologam (43%) un skolas direktoram (38%).
- 29% gadījumu notiek kontaktēšanās ar cietušā bērna vecākiem vai citiem bērna ģimenes locekļiem.

Skolotāju priekšlikumi vardarbības pret bērniem mazināšanai

Sakiet, lūdzu, kādi ir Jūsu priekšlikumi vardarbības pret bērniem mazināšanai Latvijā?

- Lai mazinātu vardarbības līmeni pret bērniem Latvijā, skolotāji visbiežāk iesaka «vecāku izglītošanu» (26%) un «sociāli ekonomiskās vides sakārtošanu, bezdarba mazināšanu, labklājības līmeņa uzlabošanu valstī» (21%).
- Citi biežāk minētie priekšlikumi vardarbības mazināšanai ir: «pievērst lielāku uzmanību bērniem, to audzināšanai ģimenē, nepamest tos novārtā» (14%); «uzlabot riska ģimeņu, ģimeņu ar bērniem sociālo uzraudzību» (13%); «ievieš izmaiņas likumdošanā sodu bardzības pastiprināšanai» (12%); «sabiedrības izglītošanai un audzināšanai, izglītības līmeņa celšanai» (12%) un «skolēnu izglītošanai» (11%).
- 9% skolotāju nav konkrētu priekšlikumu tam, kā mazināt vardarbību pret bērniem.

5

SKOLĒNU VECĀKI

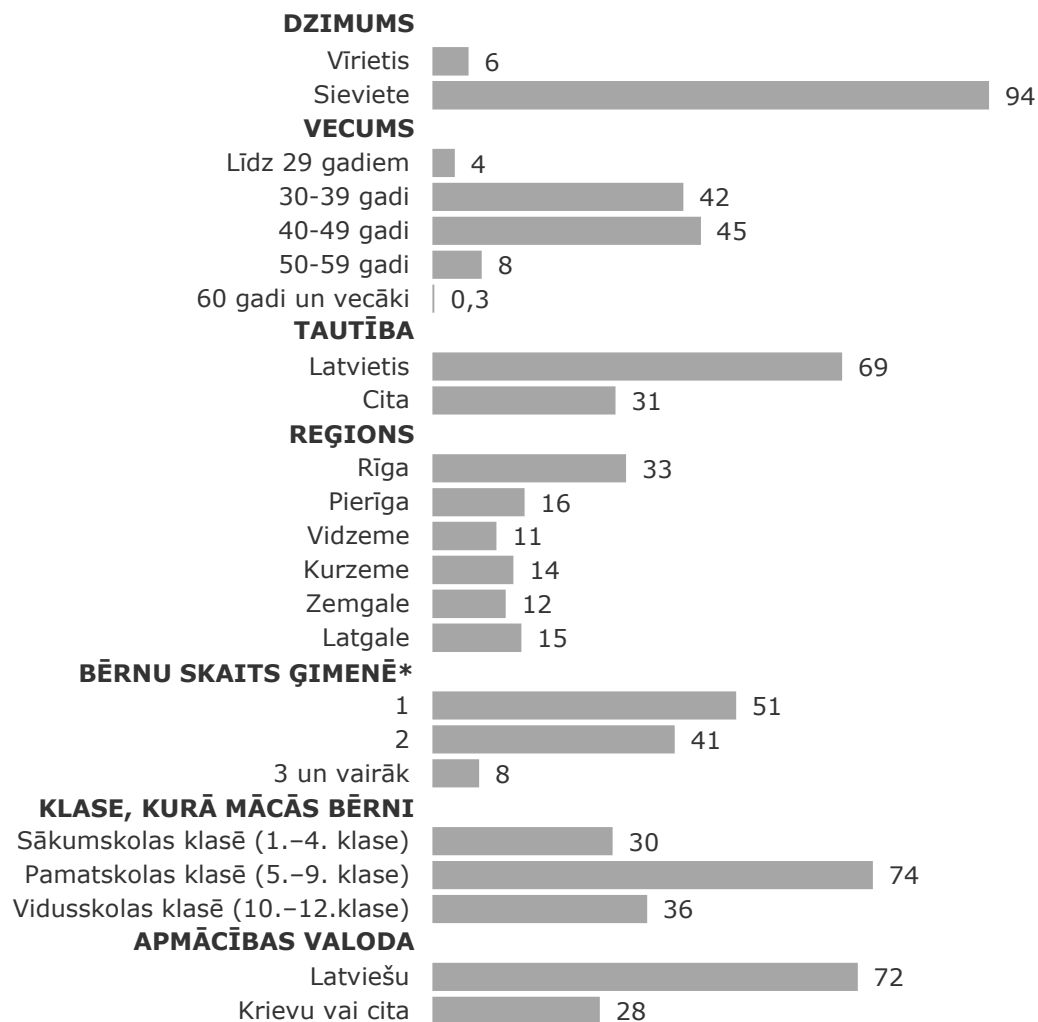
TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Vecāku profils

%

- Pētījuma mērķa grupa ir bērnu vecāki/aizbildņi visā Latvijā, kuri seko līdzī savu bērnu/aizbilstamo skolas gaitām.
- Šajā pētījumā varam secināt, ka absolūtajā vairākumā gadījumu (94%) bērnu skolas gaitām seko līdzī sievietes.

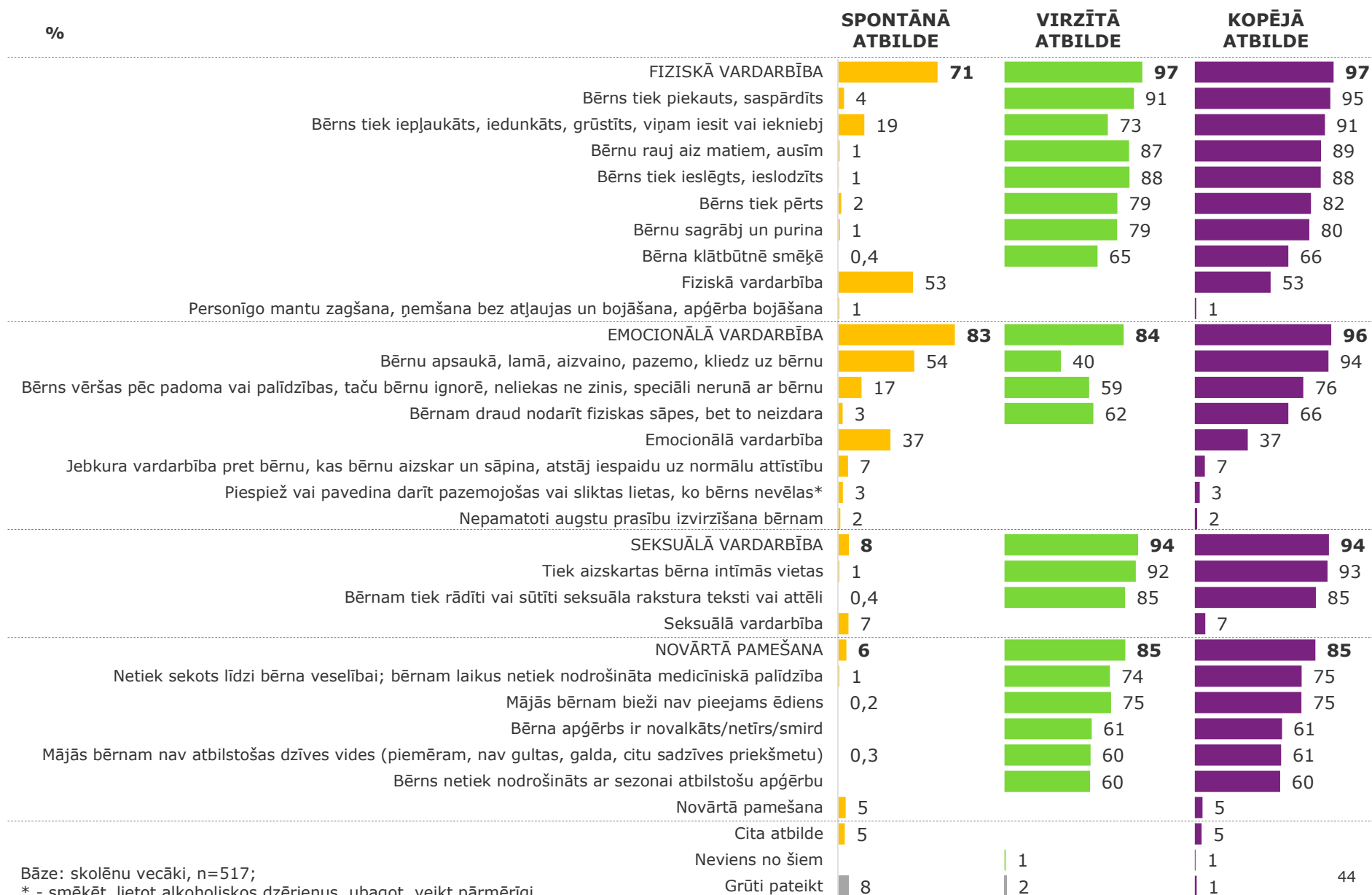
Bāze: skolēnu vecāki, n=517;

* - bērni, kuri mācās skolā

Vecāku izpratne par vardarbību

Jūsaprāt, kāda rīcība (no vecāku, pedagogu, bērnu, sabiedrības puses) ir vardarbība pret bērnu?

Bāze: skolēnu vecāki, n=517;

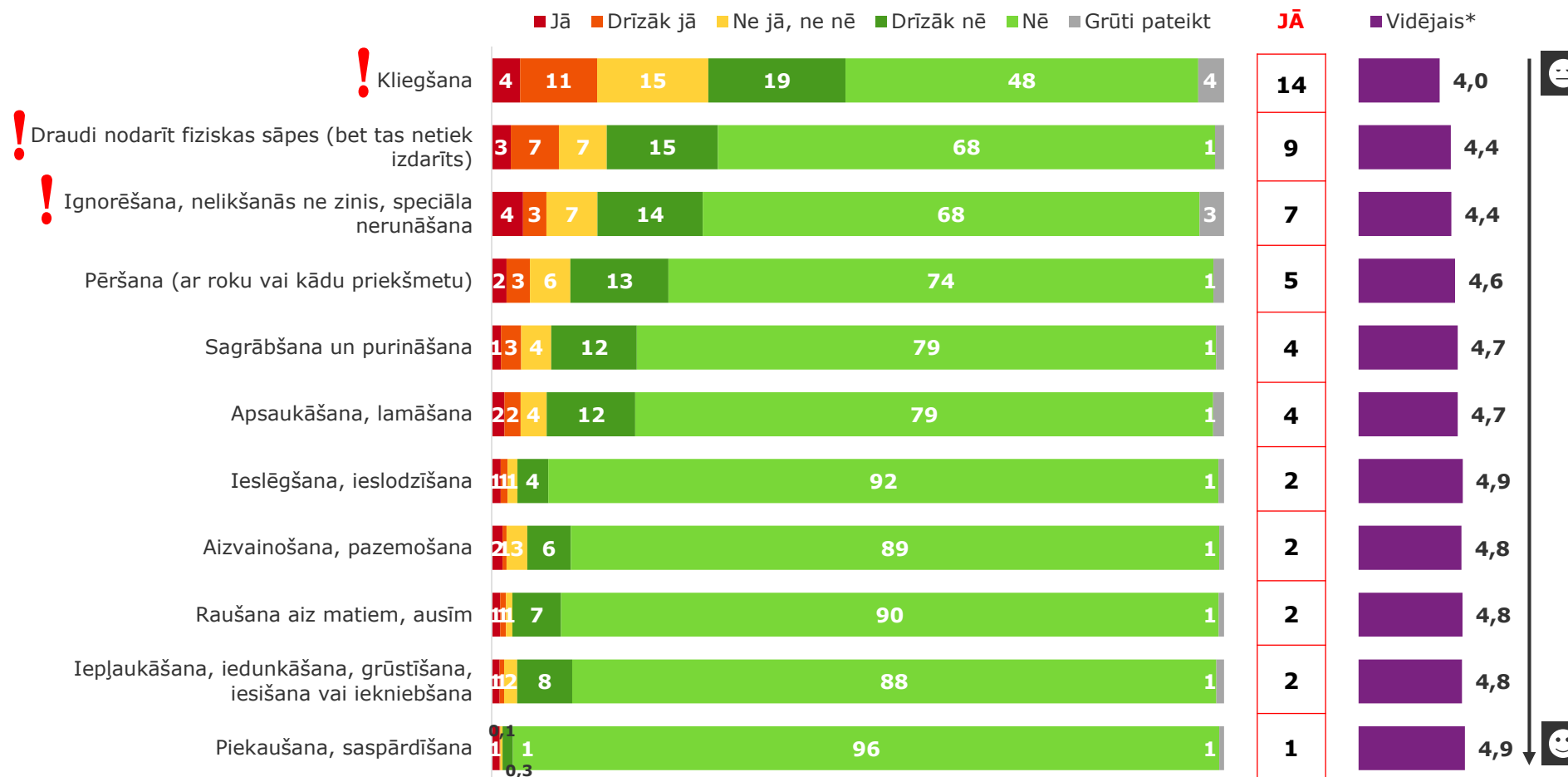
* - smēķēt, lietot alkoholiskos dzērienus, ubagot, veikt pārmērīgi smagus, nepiemērotus darbus u.c.

Vecāku viedoklis par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību

Kuras no šīm metodēm Jums personīgi šķiet **PIEŅEMAMAS SAVU BĒRNU AUDZINĀŠANĀ MĀJĀS** (t.i., šādi pret saviem bērniem izturaties Jūs pats vai citi ģimenes locekļi):

%

Bāze: skolēnu vecāki, n=517;
* Vidējais skalā no 1 (jā) līdz 5 (nē)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

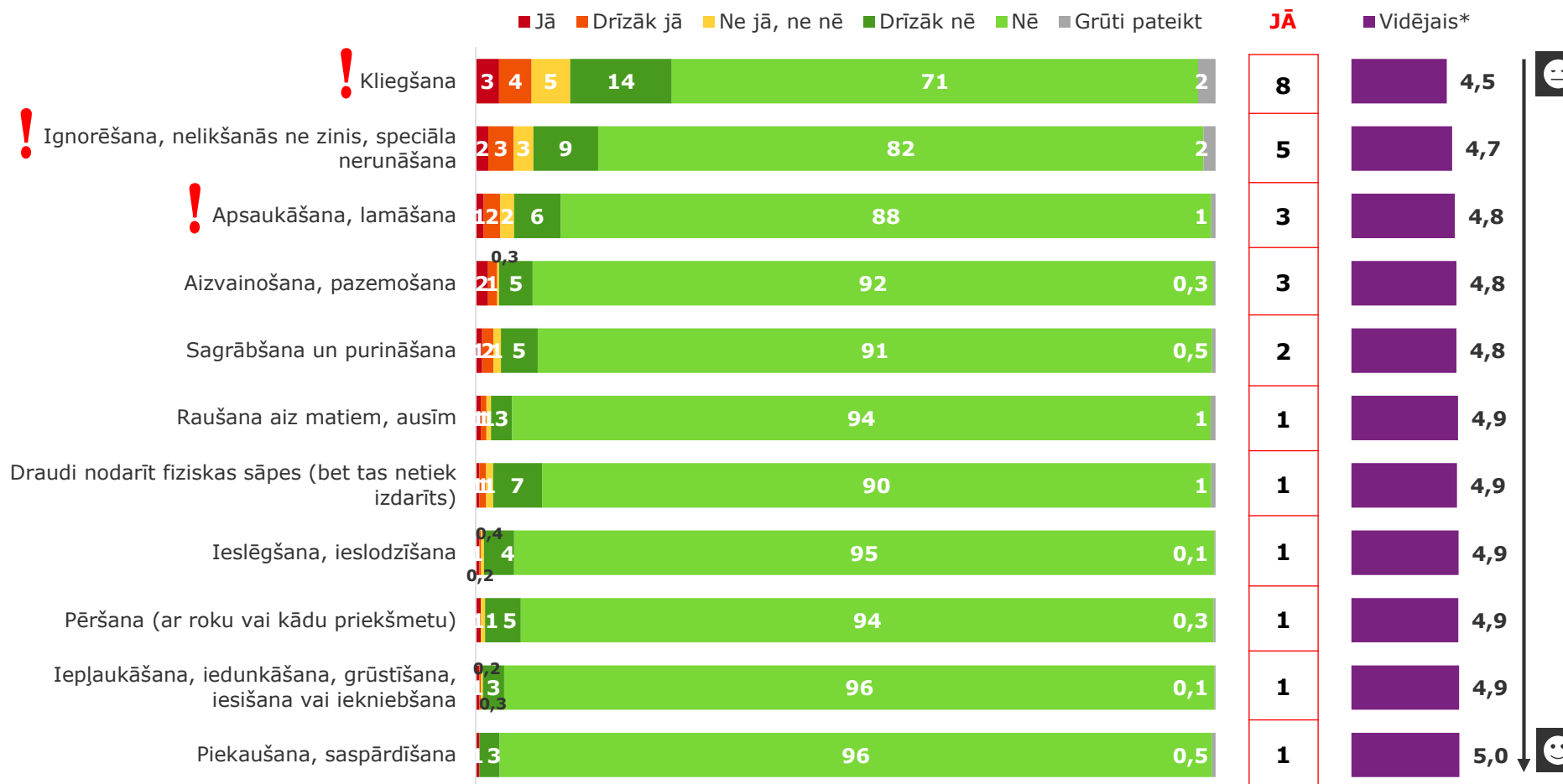

Vecāku viedoklis par dažādu audzināšanas metožu pieņemamību skolā

Kuras no šīm metodēm Jums personīgi šķiet **PIEŅEMAMAS JŪSU BĒRNU AUDZINĀŠANĀ SKOLĀ** (t.i., šādi pret Jūsu bērniem izturas skolotāji un citi pedagogi):

%

Bāze: skolēnu vecāki, n=517;
* Vidējais skalā no 1 (jā) līdz 5 (nē)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

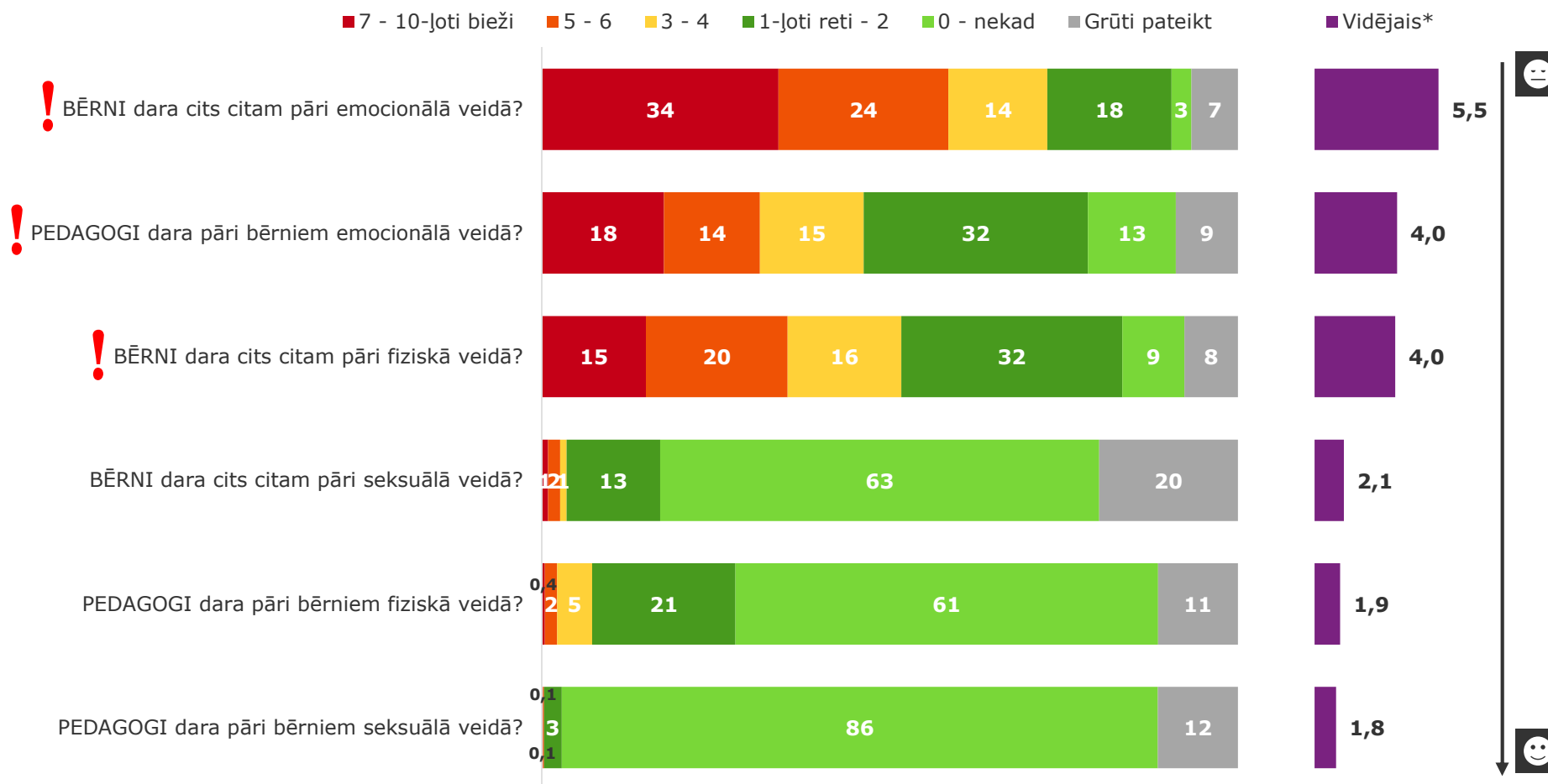
LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Vardarbības izplatība skolā

Lūdzu, novērtējiet, KOPUMĀ cik bieži skolā (-ās), kurā (-s) mācās Jūsu bērni, ...

%

Bāze: skolēnu vecāki, n=517;

* Vidējais skalā no 1 (joti reti) līdz 10 (joti bieži)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

47

Vardarbības izpratne un rīcība tās gadījumā

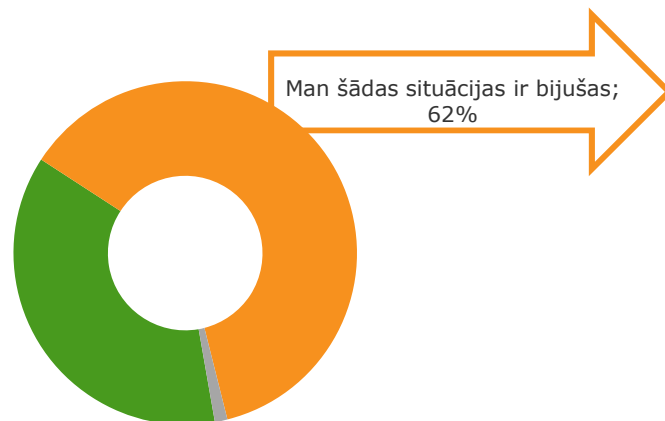
- Vecāku izpratne par dažādām vardarbības izpausmēm pret bērniem kopumā ir ļoti ir augsta (97% – fiziskā vardarbība, 96% – emocionālā vardarbība, 94% – seksuālā vardarbība), salīdzinoši zemāka tā ir par bērna novārtā pamešanu, ko par vardarbību pret bērnu uzskata 85% vecāku.
- Spontāni runājot par dažādiem vardarbības izpausmēm pret bērniem, visbiežāk tiek minēta kāda no emocionālās vardarbības izpausmēm (83%), nedaudz retāk – kāda no fiziskās vardarbības izpausmēm (71%), salīdzinoši daudz retāk vecāki nosauc novārtā pamešanu (6%) un seksuālo vardarbību (8%). Biežāk minētā konkrētā vardarbības forma pret bērnu ir «bērnu apsūkā, lamā, aizvaino, pazemo, kliedz uz bērnu» (54%) un «bērns tiek ieplūkāts, iedukāts, grūstīts, viņam iesit vai iekniebj» (19%), «bērns vēršas pēc padoma vai palīdzības, taču bērnu ignorē, neliekas ne zinīs, speciāli nerunā ar bērnu» (17%).
- Runājot par pieņemamām savu bērnu audzināšanas metodēm mājās, 67% vecāku norāda, ka viņiem nav pieņemama «kliegšana», savukārt 14% atzīst «kliegšanu» par mājās izmantojamu bērnu audzināšanas metodi. «Draudus nodarīt fiziskas sāpes (bet tas netiek izdarīts)» kā pieņemamu metodi bērnu audzināšanai mājās norāda 9% vecāku, «ignorēšanu, nelikšanos ne zinīs, speciālu nerunāšanu» – 7% vecāku.
- Savukārt, runājot par pieņemamām bērnu audzināšanas metodēm skolā, 85% vecāku norāda, ka, viņuprāt, «kliegšana» nav pieņemama audzināšanas metode; tikai 8% vecāki atzīst «kliegšanu» par pieņemamu audzināšanas metodi skolā.
- Vecāki norāda, ka visizplatītākie vardarbības veidi skolās, kurās mācās viņu bērni, ir gadījumi, kad «bērni dara cits citam pāri emocionālā veidā» (vērtējums 5,5 no 10 punktiem); «pedagogi dara bērniem pāri emocionālā veidā» (4 no 10 punktiem) un «bērni dara cits citam pāri fiziskā veidā» (4 no 10 punktiem).

Vecāku rīcība vardarbības gadījumā

Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt (no bērniem, citiem ģimenes locekļiem, skolotājiem, citiem pedagogiem), ka Jūsu bērns cieš no vardarbības skolā?

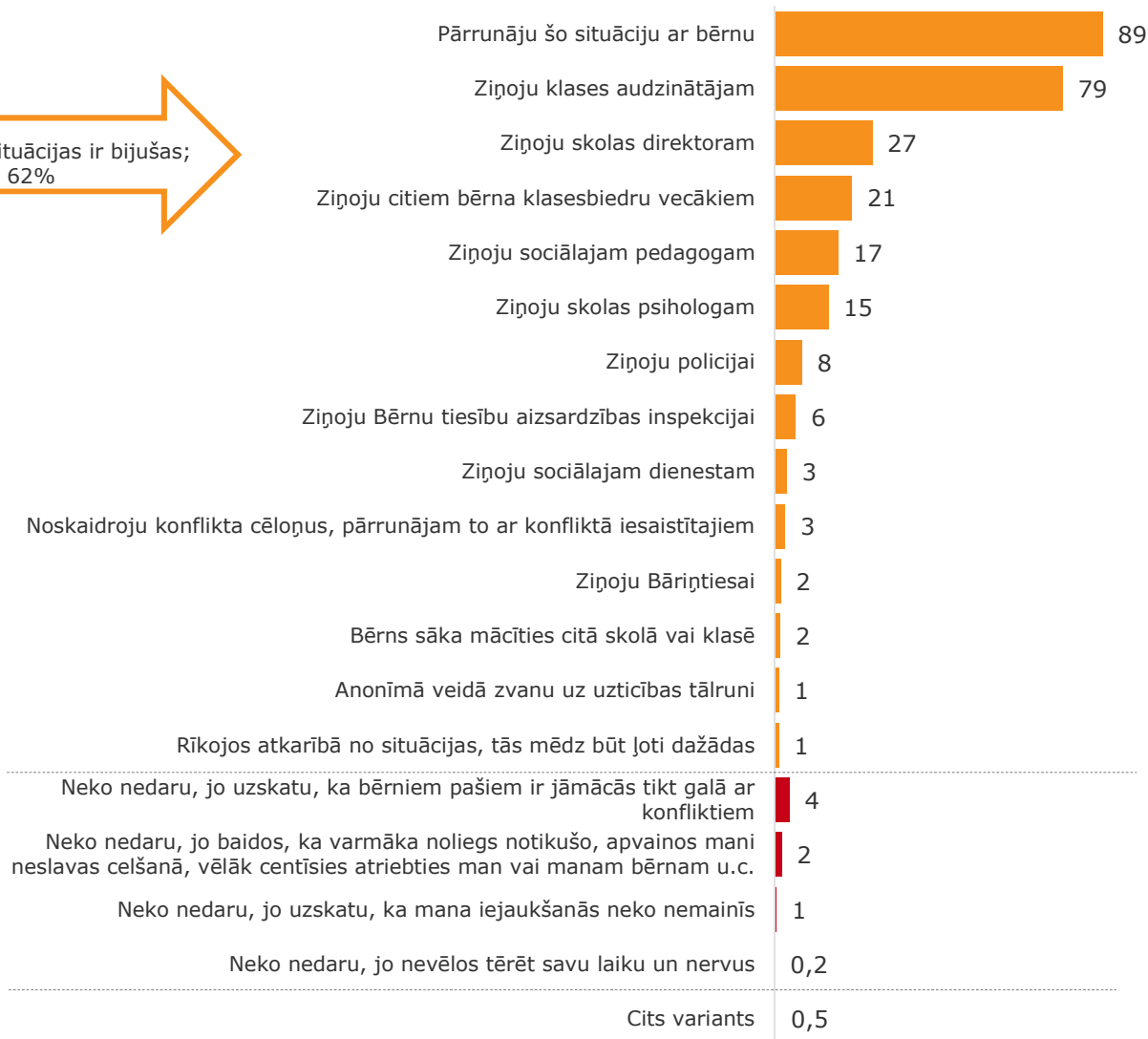
%

Man šādu situāciju nekad nav bijis – mans bērns nekad nav cietis no vardarbības skolā (vai arī es par to neko nezinu); 37%

Nezinu, grūti pateikt; 1%

Bāze: skolēnu vecāki, n=517

Bāze: skolēnu vecāki, kuri zina, ka bērns cieš no vardarbības skolā, n=325

Vecāku rīcība vardarbības gadījumā (I)

- 62% vecāku atzīst, ka viņiem ir bijušas situācijas, kurās viņu bērns ir cietis no vardarbības, savukārt 37% vecāku šādu situāciju nekad nav bijis.
- Vairākums (89%) vecāku, uzzinot, ka viņu bērns cieš no vardarbības skolā, pārrunā šo situāciju ar bērnu un 79% par šo vardarbības situāciju ziņo klases audzinātājam.
- Salīdzinoši retāk par to, ka viņu bērns skolā ir cietis no vardarbības, vecāki ziņo skolas direktoram (27%), ziņo citiem bērna klasesbiedru vecākiem (21%) vai ziņo sociālajam pedagogam (17%).
- 4% vecāku, kas uzzinājuši, ka viņu bērns skolā cietis no vardarbības nedara neko, jo uzskata, ka bērniem pašiem ir jāmācās tikt galā ar konfliktiem.

Priekšlikumi vardarbības mazināšanai Latvijā

Sakiet, lūdzu, kādi ir Jūsu priekšlikumi vardarbības pret bērniem mazināšanai Latvijā?

Bāze: skolēnu vecāki, n=517

6

SALĪDZINĀJUMS

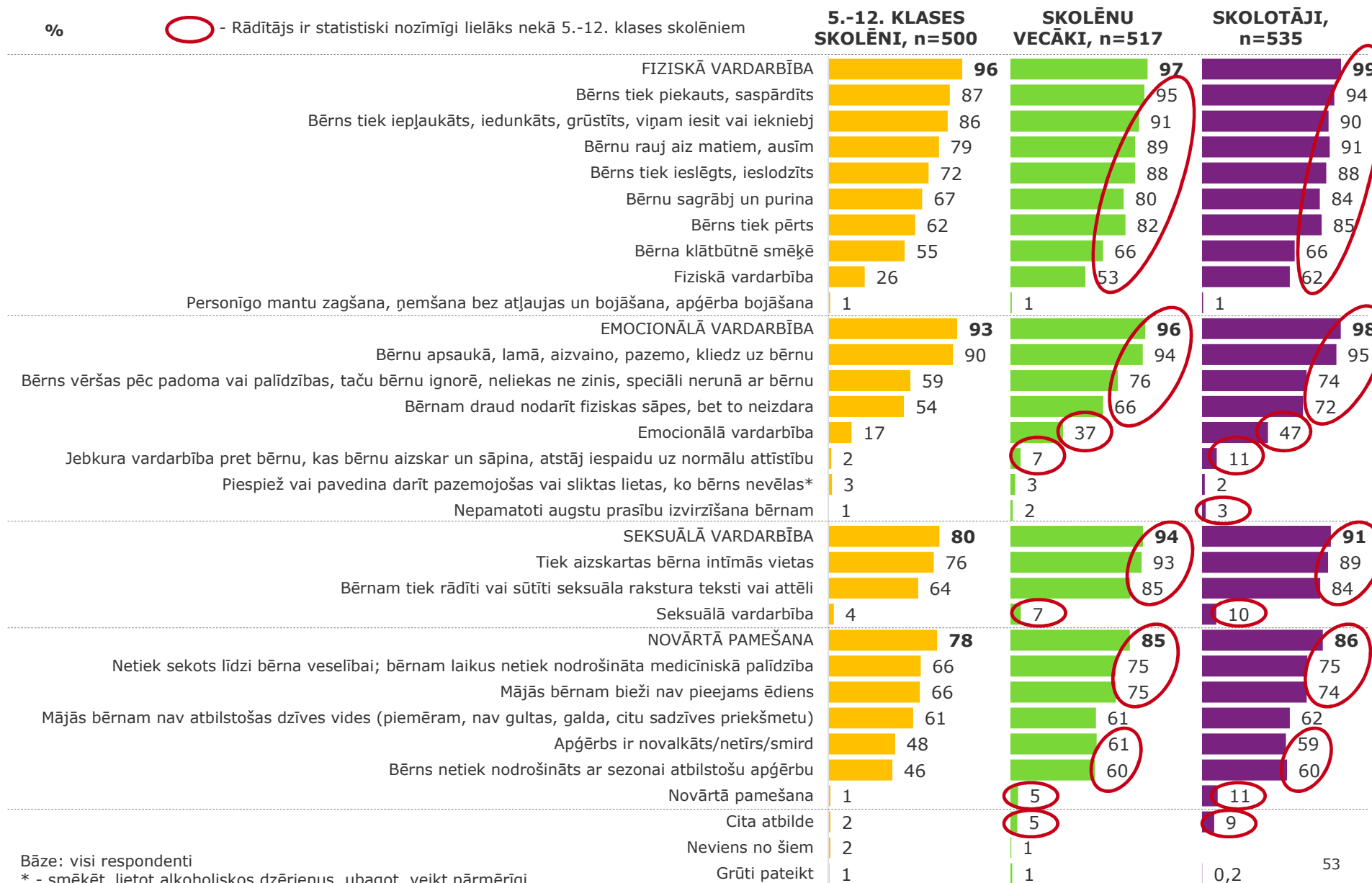

Vardarbības izpratne – salīdzinājums

Jūsaprāt, kāda rīcība (no vecāku, pedagogu, bērnu, sabiedrības puses) ir vardarbība pret bērnu?

%

  - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi lielāks nekā 5.-12. klases skolēniem

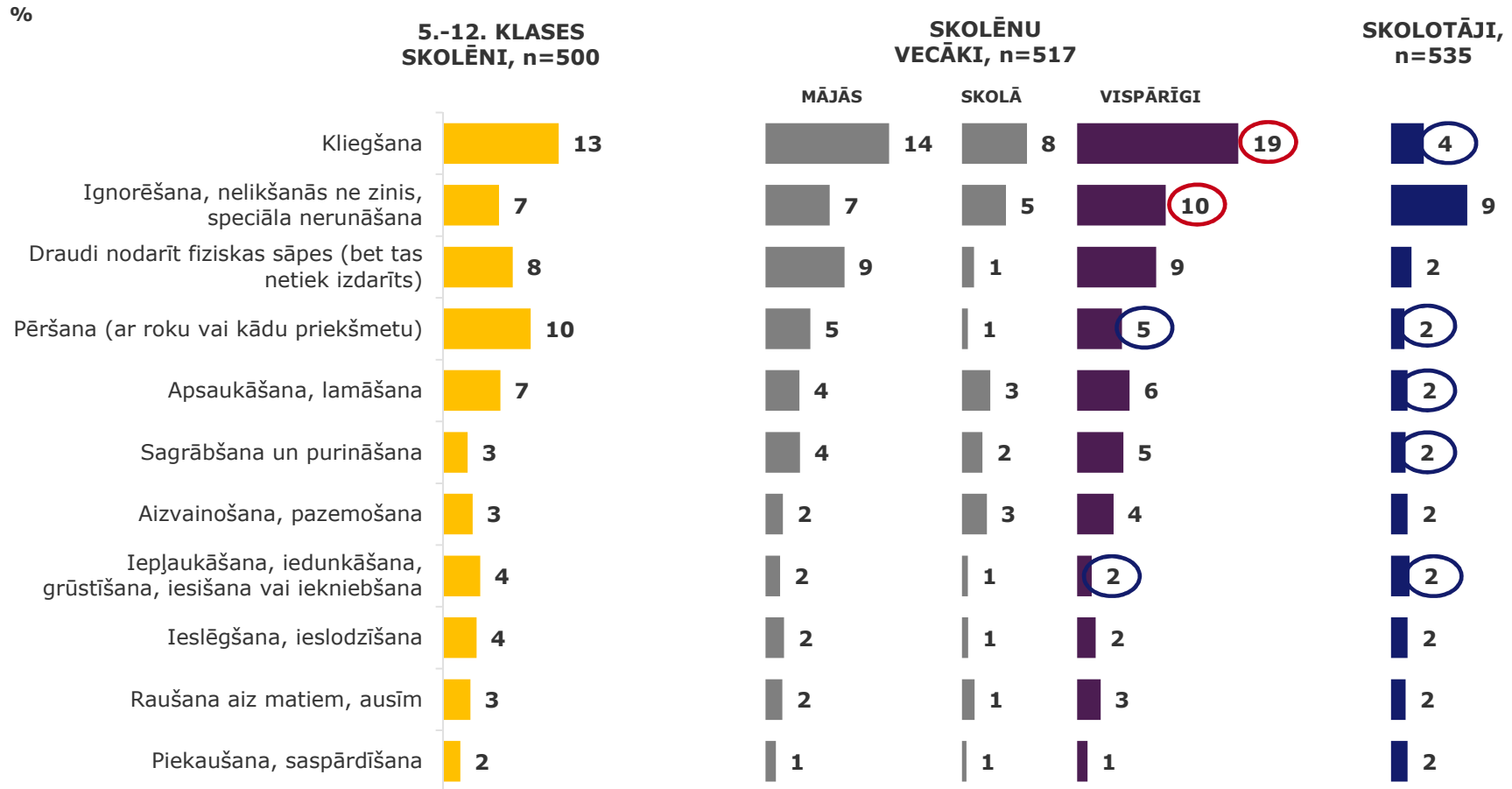
Bāze: visi respondenti

* - smēķēt, lietot alkoholiskos dzērienus, ubagot, veikt pārmērīgi smagus, nepiemērotus darbus u.c.

Bērnu audzināšanas metožu pieņemamība

Kuras no šīm metodēm Jums personīgi šķiet PIEŅEMAMAS BĒRNU AUDZINĀŠANĀ: **JĀ+DRĪZĀK JĀ**

○ - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi lielāks nekā 5.-12. klases skolēniem

○ - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi mazāks nekā 5.-12. klases skolēniem

Bāze: visi respondenti

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

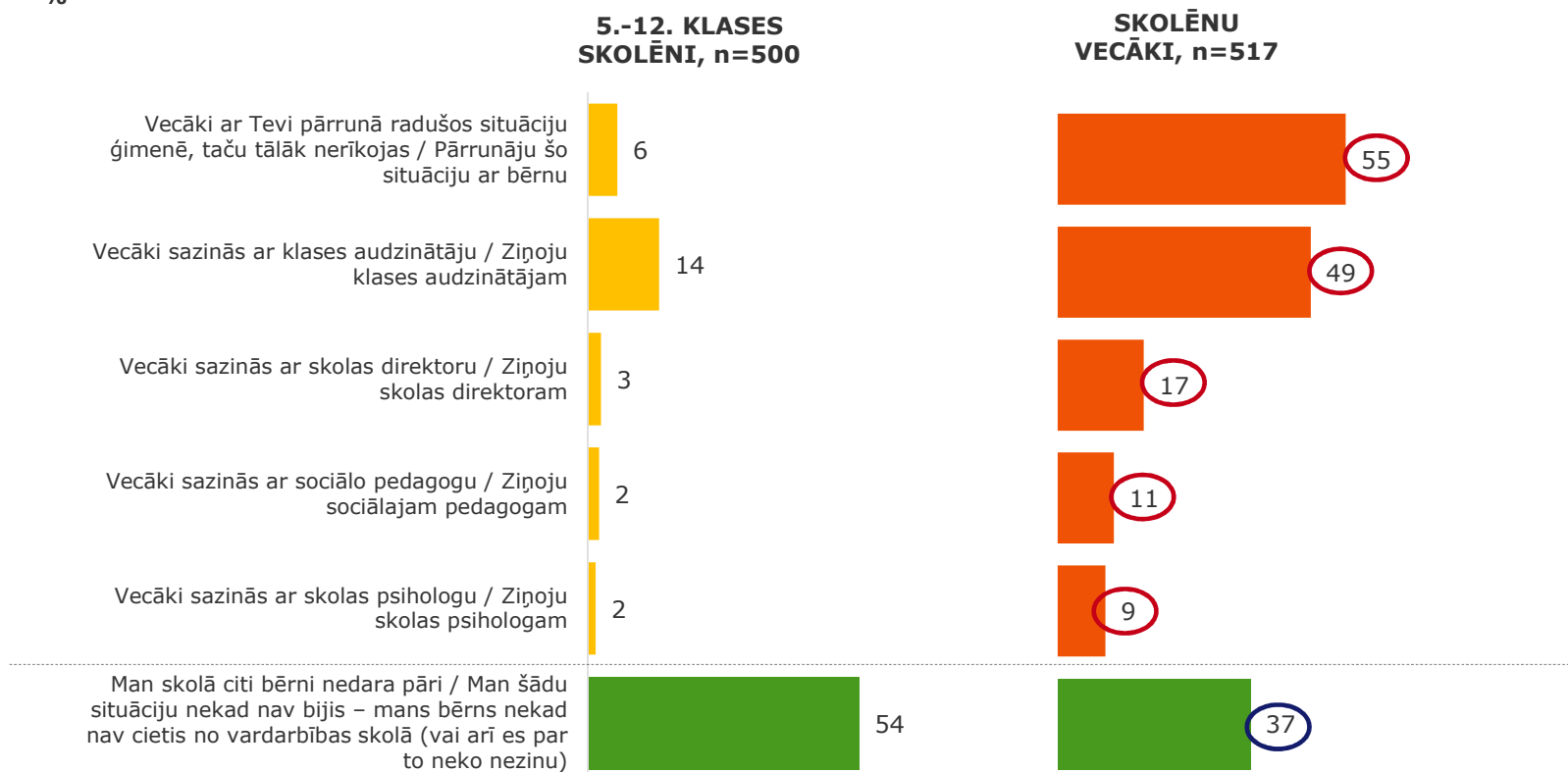
LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

54

Rīcība vardarbības gadījumā

Kā parasti rīkojas Tavi vecāki, ja uzzina, ka skolā Tev citi bērni dara pāri?
Kā Jūs parasti rīkojaties, kad uzzināt, ka Jūsu bērns cieš no vardarbības skolā?

%

○ - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi lielāks nekā 5.-12. klases skolēniem
○ - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi mazāks nekā 5.-12. klases skolēniem

Bāze: visi respondenti

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

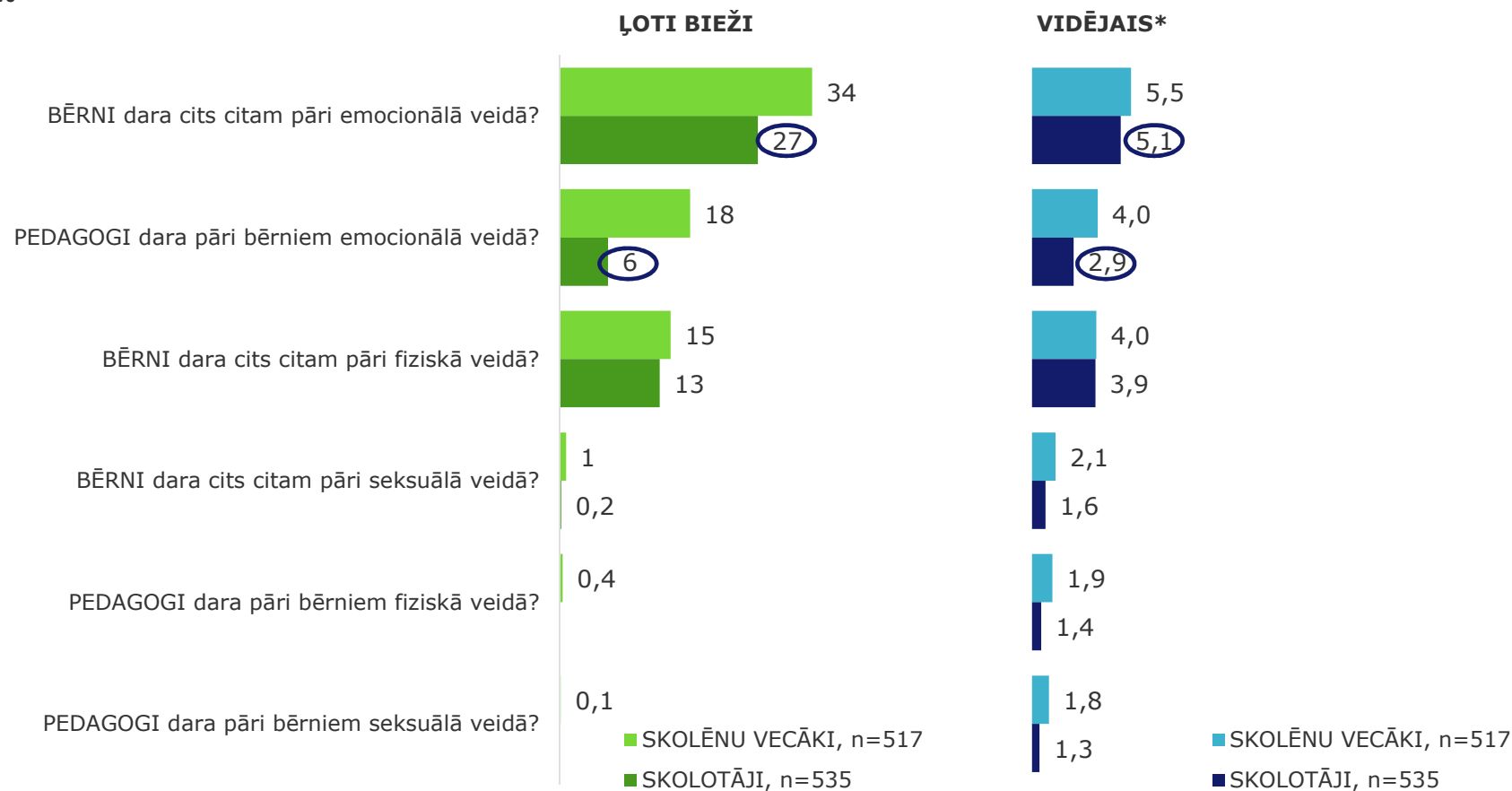
Bāze: skolēnu vecāki, n=517

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Vardarbības izplatība skolā

Lūdzu, novērtējiet, KOPUMĀ cik bieži skolā (-ās), kurā (-s) mācās Jūsu bērni, ...
Lūdzu, novērtējiet, KOPUMĀ cik bieži...

%

○ - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi lielāks nekā skolēnu vecākiem
○ - Rādītājs ir statistiski nozīmīgi mazāks nekā skolēnu vecākiem

Bāze: visi respondenti

* Vidējais skalā no 1 (ļoti reti) līdz 10 (ļoti bieži)

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

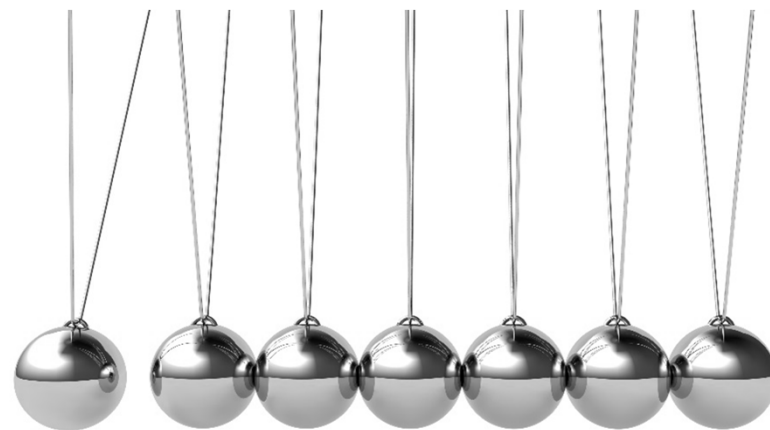
LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

Salīdzinājums pa mērķa grupām

- Salīdzinot visas trīs mērķa grupas – bērnus, skolotājus un bērnu vecākus – varam secināt, ka bērnu izpratne par vardarbību pret bērniem ir salīdzinoši nedaudz zemāka.
- Viena no fiziskās vardarbības pret bērnu formām ir «bērna klātbūtnē smēķē». Šo kā fizisku vardarbību pret bērnu atpazīst 55% bērnu un 66% skolotāju, un 66% bērnu vecāku, t.i., izpratne par šo vardarbības formu ir salīdzinoši zemāka nekā par citām vardarbības formām.
- «Bērnam draud nodarīt fiziskas sāpes, bet to neizdara» - šo kā fizisku vardarbību pret bērnu atpazīst 54% bērnu un 66% skolotāju, un 72% bērnu vecāku.
- Tāpat salīdzinoši zemāka kopumā ir izpratne par novārtā pamešanu kā vardarbības formu pret bērnu. Īpaši – faktoriem «mājās nav atbilstošas dzīves vides» un «apgērbs ir novalkāts/netīrs/smird».
- Analizējot dažādu audzināšanas metožu pieņemamību bērnu audzināšanā, varam secināt, ka bērniem pieņemamākās audzināšanas metodes ir kliegšana (13%) un pāršana (10%), savukārt bērnu vecākiem – kliegšana (19%) un bērnu ignorēšana (10%). Vecāki arī uzskata, ka kliegšana uz bērnu mājās (no ģimenes locekļu puses) ir pieņemamāka nekā kliegšana uz bērnu skolā (no pedagogu puses).
- Aptuveni puse (54%) bērnu atzīst, ka viņiem skolā citi bērni nedara pāri, savukārt 37% vecāku sniedz atbildi, ka viņu bērns nav cietis no vardarbības skolā (vai viņi par šādiem gadījumiem nezina). Kā redzams, vecāku viedoklis šajā jautājumā ir nedaudz atšķirīgs – vecāki atbild, ka vardarbības pret viņu bērniem skolā ir bijis vairāk, nekā to atzīst paši bērni, t.i., ļoti iespējams, ka daļu vardarbības gadījumu skolā paši bērni neuzskata par vardarbību.
- Atšķiras arī rīcības vardarbības gadījumā uztvere – vecāki salīdzinoši biežāk atzīmē, ka pārrunā radušos situāciju ar bērnu, kā arī sazinās ar klases audzinātāju.
- Bērni skolā dara pāri cits citam emocionālā veidā – šādu novērtējumu salīdzinoši biežāk nekā skolotāji sniedz bērnu vecāki. Savukārt skolotāji salīdzinoši retāk nekā bērnu vecāki uzskata, ka pedagogi dara pāri bērniem emocionālā veidā.

7

REZULTĀTU PRECIZĪTĀTE

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS

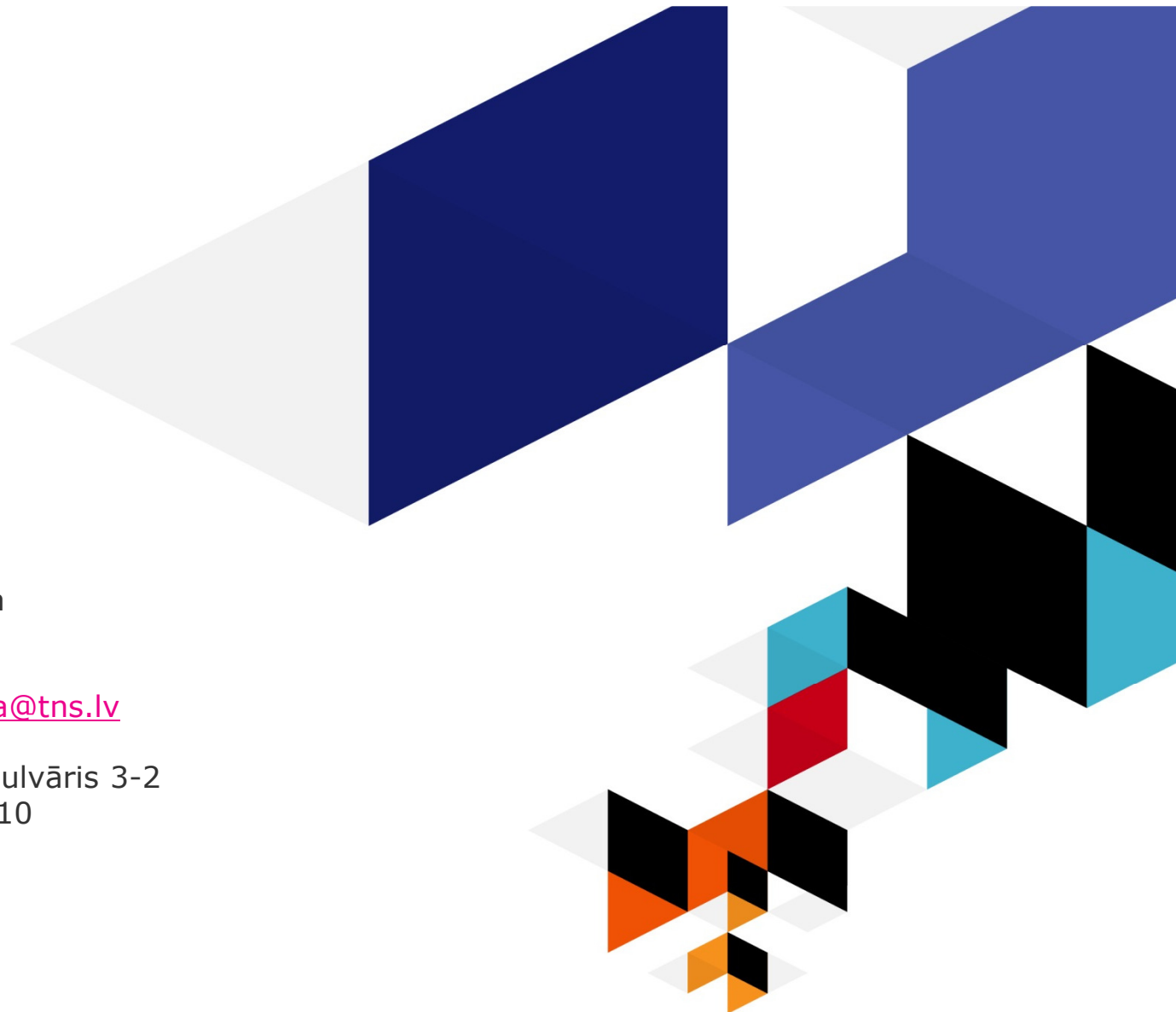
Rezultātu precizitāte

- Pētījuma rezultātos vienmēr pastāv zināma statistiskās kļūdas varbūtība. Analizējot un interpretējot pētījumā iegūtos rezultātus, to vajadzētu ņemt vērā. Tās atšķirības, kuras iekļaujas statistiskās kļūdas robežās jeb ir mazākas par to, var uzskatīt par nenozīmīgām.

STATISTISKĀS KĻŪDAS NOTEIKŠANAS TABULA (ar 95% varbūtību)

Atbilžu sadalījums, %	Respondentu skaits (bāze), N											
	50	75	100	150	200	300	400	500	600	650	800	1000
1 vai 99	2.8	2.3	2.0	1.6	1.4	1.1	1.0	0.9	0.8	0.8	0.7	0.6
2 vai 98	3.9	3.2	2.7	2.2	1.9	1.6	1.4	1.2	1.1	1.1	1.0	0.9
4 vai 96	5.4	4.4	3.8	3.1	2.7	2.2	1.9	1.7	1.6	1.5	1.4	1.2
6 vai 94	6.6	5.4	4.7	3.8	3.3	2.7	2.3	2.1	1.9	1.8	1.6	1.5
8 vai 92	7.5	6.1	5.3	4.3	3.8	3.1	2.7	2.4	2.2	2.1	1.9	1.7
10 vai 90	8.3	6.8	5.9	4.8	4.2	3.4	2.9	2.6	2.4	2.3	2.1	1.9
12 vai 88	9.0	7.4	6.4	5.2	4.5	3.7	3.2	2.8	2.6	2.5	2.3	2.0
15 vai 85	9.9	8.1	7.0	5.7	4.9	4.0	3.5	3.1	2.9	2.7	2.5	2.2
20 vai 80	11.1	9.1	7.8	6.4	5.5	4.5	3.9	3.5	3.2	3.1	2.8	2.5
25 vai 75	12.0	9.8	8.5	6.9	6.0	4.9	4.2	3.8	3.5	3.3	3.0	2.7
30 vai 70	12.7	10.4	9.0	7.3	6.4	5.2	4.5	4.0	3.7	3.5	3.2	2.8
35 vai 65	13.2	10.8	9.3	7.6	6.6	5.4	4.7	4.2	3.8	3.7	3.3	3.0
40 vai 60	13.6	11.1	9.6	7.8	6.8	5.5	4.8	4.3	3.9	3.8	3.4	3.0
45 vai 55	13.8	11.3	9.8	8.0	6.9	5.6	4.9	4.4	4.0	3.8	3.4	3.1
50 vai 50	13.9	11.3	9.8	8.0	6.9	5.7	4.9	4.4	4.0	3.8	3.5	3.1

- Lai noteiktu statistisko mērījuma kļūdu, nepieciešams zināt respondentu skaitu atbilstošajā apakšgrupā (tabulās apzīmēts ar "n") un rezultātu procentos. Izmantojot šos lielumus, tabulas attiecīgajā iedaļā var atrast statistiskās mērījuma kļūdas robežas +/- procentos ar 95%-tu varbūtību.
- Piemēram, ja pētījuma rezultātā no visiem respondentiem (n=500), 41,45 % respondentu (mērķa grupa – bērni) atzīst, ka nekad nav izjutuši pret sevi vērstu vardarbību, tad ar 95% varbūtību mēs varam teikt, ka statistiskā mērījuma kļūda šajā gadījumā ir +/-4,3 % robežās. No tā izriet, ka to respondentu daudzums, kas nekad nav izjutuši pret sevi vērstu vardarbību, ir robežās no 37,15% līdz 45,75%.

Kontaktinformācija:

Revita Logina
Vecākā klientu vadītāja

Tel: 67 096 300
E-pasts: revita.logina@tns.lv
Web: www.tns.lv
Adrese: Kronvalda bulvāris 3-2
Rīga, LV-1010

TIESĪBSARGA PĒTĪJUMS

© TNS 2015. gads

LATVIJAS REPUBLIKAS
TIESĪBSARGS